

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

**Diplomsko delo
visokošolskega programa**

**POSVOJITEV OTROK KOT OBLIKA
SOCIALNEGA STARŠEVSTVA**

Jožica Romih

Ljubljana, november 2010

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

DIPLOMSKO DELO
VISOKOŠOLSKEGA PROGRAMA JAVNA UPRAVA

POSVOJITEV OTROK KOT OBLIKA SOCIALNEGA STARŠEVSTVA

Kandidatka: Jožica Romih
Vpisna številka: 040 28753

Mentor: mag. Slavko Debelak

Ljubljana, november 2010

IZJAVA O AVTORSTVU

diplomskega dela

Jožica Romih, študentka visokošolskega programa, smer Javna uprava, z vpisno številko 04028753, sem avtorica diplomskega dela z naslovom Posvojitev otrok kot oblika socialnega starševstva.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela,
- sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili,
- sem poskrbela, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili,
- sem pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisala v predloženem delu,
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oziroma ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Ur. list RS, št. 21/95), prekršek pa podleže tudi ukrepom Fakultete za upravo v skladu z njenimi pravili,
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za upravo,
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega dela ter soglašam z objavo dela v zbirki »Dela FU«.

Diplomsko delo je lektorirala Polonca Glojek.

Ljubljana, november 2010

Podpis avtorice

POVZETEK

Posvojitev je oblika socialnega starševstva. Različne oblike posvojitve so pri nas še vedno velik tabu, kar se kaže ravno na področju sprejemanja nove zakonodaje na tem področju. Pojem starši v večini predpostavlja, da so odrasli in otrok v krvni povezavi ali vsaj v povezavi preko poročne zveze dveh odraslih, vendar ima socialno starševstvo svoje korenine daleč v zgodovini.

Ko se izve, da je ženska oziroma starši oddala otroka v posvojitev, postane v očeh soljudi obtoževana, nemoralna, brezsrčna, nesprejeta in ni »vredna svojega življenja«. Ali imamo pravico pisati takšne sodbe o ljudeh? Poznamo njihovo trpljenje? Mnogim ni lahko, ko se morajo odpovedati otroku, za katerega zaradi spleta okoliščin ali drugih razlogov ne morejo skrbeti. Še vedno prevladuje miselnost, da se je greh odpovedati lastnemu otroku.

Ženska, ki nima pogojev za materinstvo, je ravnala skrajno odgovorno v tem, ko se je do poroda odgovorno in skrbno vedla do bitja, ki se je razvijalo v njej, nato pa se odločila, da materinsko vlogo prepusti drugi ženski (Bevc, 1999, str. 88).

Ključne besede: posvojitev, posvojenec, posvojitelj, biološka mati, socialno starševstvo.

SUMMARY - ADOPTIONS OF CHILDREN AS FORM OF SOCIAL PARENTHOOD

Adopting a child is considered only for the bravest pairs. Adoption is a form of social parenting. There are several ways of adopting a child and many of these ways are still unknown in our country. Therefore, accepting new legislation is currently being in process.

A parent is considered to be a grown-up person and a child is supposed to be in blood relationship with it. The same goes also for children of people after getting married. Social parenting is far from that. Some characteristics can be found far back in history.

A woman who gives her baby away in adoption is usually accused to be immoral and heartless; she becomes socially isolated and in many other negative ways stigmatized.

Is this kind of attitude acceptable? Can we really understand their situation? In many examples social circumstances prevent biological parents to take care of their children. Unfortunately, many people believe that giving away your own child is nothing else but a sin.

A woman who is unable to take care of her child, is considered to be highly responsible if after giving a birth to it gives up the baby for adoption (Bevc, 1999, str. 88).

Key words: Adoption, adoptee, adoptive, biological mother, social parenting.

KAZALO

IZJAVA O AVTORSTVU	i
POVZETEK	ii
SUMMARY - ADOPTIONS OF CHILDREN AS FORM OF SOCIAL PARENTHOOD.....	iii
KAZALO	iv
1 UVOD	1
1.1 Opredelitev pojmov	2
1.1.1 Roditeljska pravica	2
1.1.2 Odvzem roditeljske pravice	2
1.1.3 Roditeljica ali biološka mati otroka.....	2
1.1.4 Socialni starši	2
2 DRUŽINA	3
2.1 Starši po srcu, ne po krvi	3
2.2 Družinski trend	4
2.3 Zakonska zveza	7
2.4 Socialno sorodstvo in socialno starševstvo.....	9
2.4.1 Sorodstvo/svaštvo	9
2.4.2 Socialni starši	10
2.4.3 Socialno starševstvo	10
2.5 Istospolne družine in umetno oplojevanje samskih žensk	12
3 NASTANEK IN RAZVOJ POSVOJITVE	15
3.1 Posvojitve v sloveniji.....	15
3.2 Postopek posvojitve	17
3.3 Oblike priprav na posvojtjev	18
3.3.1 Skupinsko delo.....	18
3.3.2 Formalne skupine	19
3.3.3 Neformalne skupine.....	19
3.3.4 Seminar	19
3.3.5 Tečaj	19
3.4 Priprava otroka – posvojenčeva stvarnost v pripravi na posvojtjev	19
3.5 Realna pričakovanja glede otroka	21
4 VRSTE POSVOJITEV	22
4.1 Koncept popolne in nepopolne posvojtjev.....	22
4.1.1 Koncept zaprte posvojtjev	22
4.1.2 Koncept odprte posvojtjev.....	22
4.1.3 Nepopolna posvojtjev	23
4.1.4 Enostranska posvojtjev	23
5 CENTRI ZA SOCIALNO DELO	24
5.1 Vloga strokovnega delavca na področju posvojtjev	24
5.2 Center za socialno delo šmarje pri jelšah.....	25
5.3 Center za socialno delo šentjur	25
5.4 Vloga in pomen društva »deteljica« pri postopku posvojtjev	26
6 RAZLOGI ZA POSVOJITEV	29
6.1 Neplodnost.....	29
7 MEDNARODNE POSVOJITVE	30

7.1 Posvojitev otrok iz Rusije	31
7.1.1 Kaj je treba vedeti pri posvojitvi otroka iz Rusije?	31
7.1.2 Postopek posvojitve.....	32
7.2 Posvojitev otroka iz Makedonije.....	33
8 RAZPRAVA	35
9 ZAKLJUČEK	37
LITERATURA IN VIRI	38
PRILOGE	41

KAZALO PRILOG

PRILOGE	41
---------------	----

1 UVOD

Socialno starševstvo je družbeni odnos odraslega in otroka, ki ne temelji na krvni, temveč socialno-čustveni povezavi in je glede na časovno razsežnost stalen, po kakovosti pa intimen in vsebuje finančno odgovornost odraslega do otroka (Zaviršek, 2009). S posvojitvijo prenehajo medsebojne pravice in dolžnosti otroka in njegovih bioloških staršev kakor tudi ostale socialne mreže. Otrok v celoti preide v družino posvojitelja, dobi njihovo identiteto, vpisan je v matični register in dobi položaj naravnega otroka. Pravno se vzpostavijo medsebojne pravice in dolžnosti med posvojencem in posvojitelji ter njegovimi sorodniki. Posvojenec postane tudi njihov dedič.

- **Problem raziskovanja:** Problemi, ki se kažejo pri posvojitvah in s katerimi se bodoči starši srečujejo, so predvsem v pomanjkanju posvojencev, velikih stroških, nepoznavanju posvojitve, v nezadostni pomoči s strani centrov in slabi zakonodaji.
- **Namen:** Namen diplomske naloge je bil s pomočjo strokovne literature predstaviti posvojitve, njene oblike, pomoč in možnosti pri odločitvi posvojiteljev, posvojencev in bioloških staršev, ki so glavni elementi v procesu posvojitve.
- **Metode dela:** Uporabljena je bila opisna ali deskriptivna metoda dela. Raziskovalna strategija je temeljila na intervjuju s posvojencema, posvojiteljem in strokovnimi delavkami. Poskušala sem zajeti vse - literaturo, zakonodajo, pristojne delavce in prakso, torej kompleksnost posvojitve, in si odgovoriti na vprašanje »Ali sem res lahko srečen, ker sem posvojen?«
- **Strnjen opis:** V uvodu so predstavljeni tîrmini posvojitve, vloga družine kot posvojiteljev in posvojencev, oblike in priprave na posvojitve, neplodnost, socialno starševstvo v istospolnih družinah, pomoč socialnih centrov pri posvojitvah, postopki posvojitve v Sloveniji in tujini, vloga in pomen društva Deteljica.

1.1 OPREDELITEV POJMOV

V tem poglavju bom opisala pojme, ki se v kontekstu posvojitve najpogosteje uporabljajo in so pomembni za razumevanje tematike na tem področju. Z neustreznimi poimenovanji, ki jih nekateri sicer nehoti uporabljajo za določeno skupino ljudi, lahko le-te negativno označimo. Prav zaradi tega se mi je zdelo smiselno obrazložiti têrmine s tega področja, ki se uporabljajo za biološke in socialne starše, in hkrati opozoriti na neustrezne izraze.

1.1.1 Roditeljska pravica

Roditeljska pravica je pravni izraz skrbi staršev za otroka. V Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih je v 4. členu na splošno opredeljeno, da imajo starši pravico in dolžnost, da z neposredno skrbjo, s svojim delom in dejavnostjo zagotavljajo uspešen telesni in duševni razvoj svojih otrok in da skrbijo za življenje, osebnostni razvoj, pravice in koristi svojih mladoletnih otrok ter da roditeljska pravica pripada skupaj tako očetu kot materi (102.-112. čl. ZZZDR).

1.1.2 Odvzem roditeljske pravice

Roditeljska pravica se odvzame roditelju, ki to pravico zlorablja, otroka zapusti ali pa je s svojim ravnanjem pokazal, da ne bo skrbel za otroka, ali drugače hudo zanemarja svoje dolžnosti. Ta pravica pa se roditelju lahko vrne z odločbo sodišča, če prenehajo razlogi, zaradi katerih mu je bila ta pravica odvzeta, razen v primeru otrokove posvojitve (2. odst. 116. čl. ZZZDR).

1.1.3 Roditeljica ali biološka mati otroka

Roditeljica je ženska, ki je rodila otroka, vendar iz kakršnihkoli razlogov ni uspela v vlogi matere in je po lastni želji z izjavo oddala otroka v posvojitev ali ji je bil z odvzemanjem roditeljskih pravic otrok odvzet in dan v posvojitev. Najpogosteje se za roditeljico poimenuje ženska, ki je zapustila otroka takoj po porodu, torej v vlogo matere sploh ni stopila. Pogosto se uporabljata tudi izraza biološka ali rodna mati. (Bevc, 1999, str. 38)

Izrazi »mama, ki te je rodila« ali »neprava mama« pa so povsem zgrešeni za poimenovanje roditeljice oziroma ženske, ki je otroka rodila in ga oddala v posvojitev. Ženska, ki rodi otroka, ni nujno, da zanj tudi skrbi. Roditi otroka in zanj skrbeti sta dve popolnoma ločeni dejanji staršev. (Bevc, 1999, str. 87)

1.1.4 Socialni starši

Socialni starši so tisti starši, ki opravljajo vlogo matere in očeta in z otrokom nimajo biološke povezave. Osebo, ki opravlja vlogo matere, imenujemo posvojiteljica, torej ženska, ki otroka ni rodila, ga je posvojila, z njim živi v tesni čustveni povezanosti in zanj materinsko skrbi (Bevc, 1999, str. 89).

V tem kontekstu se uporabljajo tudi izrazi posvojitelji ali adoptivni starši, tu in tam pa zasledimo še izraz krušni starši, kljub temu da je izraz zastarel in neprimeren (Zaviršek, 2006, str. 207).

2 DRUŽINA

Družina je prostor, kjer se odigravajo najpomembnejše zgodbe življenja, je kraj, ki je zaznamovan z najsilovitejšimi doživetji, ki za vselej vtisnejo svoj pečat na vse člane družine. V družini se naučimo osnovnih oblik obnašanja, prvič začutimo globino intimnosti, pripadnosti, ljubljenosti, želenosti ali pa odvečnosti, zavrženosti in nepripadnosti. K temu temeljnemu izkustvu se vedno znova vračamo, saj nas ravno čutenje in mišljenje, ki ga ustvarja družina, določa v vsem našem poznejšem ravnanju (Gostečnik, 1999, str. 7).

2.1 STARŠI PO SRCU, NE PO KRVI

Starši so ljudje, ki se definirajo kot starši, ne glede na to, kakšna je njihova krvna povezava z otrokom. Starševstvo pomeni odnos dolgotrajne in kontinuirane ekonomske, skrbstvene in emocionalne povezanosti med odraslim in otrokom. To velja za biološko in socialno starševstvo, zato delitev med njima ni potrebna. (Zaviršek, 2009)

Sociologija starševsko razmerje opredeljuje kot socialno razmerje, se pravi, da ni bistveno, ali so starši in otroci biološko povezani. Starševsko razmerje opredeljuje skrb za otroka, ki enako kot odrasli, le da najbrž še intenzivneje in močneje, potrebuje to, da so sprejeti, upoštevani, ljubljeni in spoštovani. To je bistvena prtljaga za življenje. Največkrat jo dobijo pri svojih starših, nekateri pa tudi nikoli. (Rener, 2006)

Otroci potrebujejo le ljubezen, ki definira družino, in ni pomembno, kdo jo nudi, lahko so otrokovi biološki starši, posvojitelji, posvojitelji–istospolni partnerji ali posvojitelj–ena oseba (Leckey, 2009).

Ali naj otrok izve za svoje biološke starše in jih tudi spozna, so vprašanja, ki postajajo vse pogostejša z odraščanjem otrok pri posvojencih, spočetih z darovanimi spolnimi celicami. Sedanja slovenska zakonodaja pri darovanju spolnih celic predpisuje popolno anonimnost za obe strani, nekatere države pa to prakso že spreminjajo. To je seveda zapleteno vprašanje s formalnopravnimi posledicami, v kontekstu socialnega starševstva pa nas je zanimalo, ali je poznavanje identitete bioloških staršev bistveno za identiteto otrok. Tudi o tem so mnenja različna. Mislim, da ima otrok pravico vedeti, kdo so njegovi biološki starši, če je to seveda mogoče in hkrati to dejstvo ni odločilno v oblikovanju njene/njegove identitete. Kar zares šteje, so razmerja in odnosi, ki jih ima s svojimi bližnjimi v vsakodnevnem življenju, ne pa »abstraktni« biološki starši, če z njim/njo ne živijo. (Rener, 2009)

Ali ima vsakdo od nas pravico vedeti, skozi katera življenja in generacije je potoval, da je prišel do tam, kje je sedaj? Ali imajo posamezniki in družba obvezo, da namenoma onemogočajo, da bi to vedeli? Ali imajo posvojeni otroci pravico obdržati zvezo z biološkimi družinami? Kaj je najbolje za otroka?

Oblika zaprte posvojitve je tradicionalna, ko so vezi z biološkimi starši prekinjene in je njihova identiteta skrivnost. Sedaj je v zahodnih družbah običajna odprta oblika posvojitve, kjer lahko posvojeni otroci izvedo za identiteto bioloških staršev. Novi predlogi

za »enostavno posvojitve« so: otrok bi dobil posvojitelja ali posvojitelje, katerih prva naloga bi bila odgovornost in skrb za otroka, vendar bi tudi ohranili vez med otrokom in biološkimi starši in biološko družino. Ta predlog pa sproži vprašanje, kako se naj definira družina.

Ljubezen je bistvenega pomena za otrokovo dobro. Ampak, ali je dovolj le ljubezen ali naj bi biološkost še vedno igrala vlogo v definiranju družine, in katere so otrokove pravice glede na družino? Ali je pojem družina, kot pravi Leckey, stvar, ki jo določijo odrasli z osebnimi interesi in brez posebne vloge bioloških vezi?

Pomembna je legalizacija porok v istospolni skupnosti, kar poznajo v Kanadi. S tem se je družina, osnovana na biološki vezi, spremenila v družino, osnovano na osebnem interesu. Francija je zavrnila možnost istospolnih porok, saj bi s tem omogočila »različne« družine in s tem posvojitve istospolnim parom, za kar pa je francoska vlada menila, da ni najbolje za otroka (Somerville, 2009).

Kadar otroku veliko manjka – spoštovanje, sprejetost, da ga ljudje jemljejo resno, da ga telesno ne kaznujejo, da je potešen v svoji radovednosti, razlagah sveta okoli sebe – mu manjka tudi to, da ne pozna svojih bioloških staršev. In ljudje se nevede naslonijo na to zadnje, saj je rešilna bilka, da se jim ni treba ukvarjati z ničemer drugim, kar je šlo narobe v življenju otroka in kar so morda zakrivali celo sami. Veseli so, da imajo pri roki izgovor za otrokovo nesrečo in njegove potrebe: nima bioloških staršev. (Zaviršek, 2009)

Želja spoznati svojo integriteto je izrazitejša pri otrocih, ki niso imeli priložnosti spoznati bioloških staršev in niso vedeli, da so posvojeni, in pri tistih otrocih, ki so bili spočeti z darovanimi celicami.

Otroci, ki rastejo z vedenjem o tem, kako in kje so prišli na svet, to integrirajo in ponotranjijo v svoje življenje kot vse druge posebnosti, travmatično pa se odzovejo tisti, ki o tem izvedo na nepravem mestu, ob nepravem času, od ljudi, ki niso dobronamerni. Vendar to ne pomeni, da ne dopustimo pravice izbire, ki naj jo imajo vsi otroci – da izvedo, kdo so njihovi biološki starši, če si to želijo. (Zaviršek, 2006)

Resničnost je drugačna, zakonsko lahko posvojitve da otroku novo »uradno« identiteto, ne more pa dati nove biološko genetske identitete. Leckey meni, da so genetske vezi pomembne v definiranju družine (Somerville, 2009).

2.2 DRUŽINSKI TREND

Družinski trend se spreminja. Oče, mati in njun(i) biološki otrok oziroma otroci je klasična arhetipska podoba družine, s kakršno smo odrasli, jo ponotranjili in je dolgo veljala za edino »normalno«. Najpomembnejša komponenta, ki tvori starševski odnos v tej tradicionalni predstavi, je krvna povezava med odraslimi in otroki. A v zadnjem času se družine hitro spreminjajo, naše predstave o njih pa precej počasneje. Raziskave na tem področju kažejo spremembe, ki jasno kažejo na to, da se družine odmikajo od tipskega modela jedrne družine bioloških staršev in njihovih otrok. (Zaviršek, 2006)

Zakonske in partnerske zveze danes ne tajajo več »dokler naju smrt ne loči«. Zveze razpadajo in nastajajo nove, vanje pa en partner ali oba partnerja pripeljeta tudi otroke, ki izvirajo iz drugih bioloških povezav. Takim združenim družinam nekateri pravijo tudi

sestavljene ali reorganizirane družine, v katerih živijo »moji«, »tvoji« in »najini« otroci. Po ocenah različnih strokovnjakov pa naj bi bilo takih družin vsaj tretjina (Rener, 2006).

Podatkov o istospolnih družinah ni, je pa zanesljivo, da se število otrok v istospolnih družinah povečuje. Še bolj skokovito se povečuje število družin, ki jim je do otroka pomagala medicinska reproduktivna tehnologija oziroma so bili otroci spočeti z darovanimi spolnimi celicami. Po podatkih je bilo med leti 2001 in 2008 v Sloveniji z darovanjem spolne celice rojenih 93 otrok, dejanska številka pa je gotovo precej višja, saj se številni pari in posamezniki zaradi rigorozne zakonodaje in dolgih čakalnih vrst na postopke odpravijo v tujino. Znan pa je tudi primer rojstva s pri nas sicer nedovoljenim nadomestnim materinstvom, partnerja iz Slovenije sta nadomestno mamo našla v ZDA. (Rener, 2006)

V vsakdanjem govoru še vedno pogosto uporabljamo besede, kot so očim in malo redkeje mačeha, govorimo o pastorkih, imamo polbrate in polsestre, ki jih s tako označbo, četudi morda nehote, naredimo manjvredne, nikoli enake sorodnikom po krvi. Res pa je, da tako ni samo pri nas.

Primat bioloških vezi je družbena in politična predstava, ki ima dolgo zgodovino. In ta je precej prozaična, je v veliki meri zgodovina ekonomskih razmerij moči, kar je dobro pokazal antropolog in zgodovinar Jack Goody v svoji knjigi z naslovom Evropska družina. Klasična oblika družine, par z biološkimi otroki, je bila tista oblika, s katero je bilo najlažje nadzorovati življenje in obnašanje ljudi. Katoliška cerkev je izrazito dajala prednost biološkim vezem tudi zato, da je v svojo materialno korist naravnavala sisteme dedovanja. (Rener, 2006)

Tudi tako imenovani novi družinski vzorci so novi le v zelo omejenem obsegu, saj je bila realnost družinskega življenja tudi v preteklosti zelo pestra in raznovrstna, specifični so le vzroki za njihov nastanek. V preteklosti so reorganizirane družine, to so ponovno vzpostavljene družine, kjer je eden od staršev socialni, ne biološki, nastajale kot posledica zgodnje smrti enega od staršev, danes nastajajo večinoma po razvezah. Zgodovinsko razmeroma nove so le družine istospolno usmerjenih partnerjev. (Rener, 2006)

V zadnjih nekaj desetletjih je tudi v Sloveniji prišlo do pomembnih sprememb družinskega življenja, ki kažejo na to, da se družine odmikajo od modela nuklearne družine, sestavljene iz heteroseksualnih poročenih parov z otroki. Družinsko življenje v Sloveniji postaja raznovrstno in tu lahko govorimo o pluralizaciji družinskega življenja in družinskih oblik. Družina kot temeljna družbena institucija se spreminja po spolni in starostni strukturi; spreminjajo se družinske vloge in delitev dela v družini. Kljub tem spremembam pa je družina še vedno nosilka dveh temeljnih družbenih funkcij, in sicer socializacije otrok ter psihične stabilizacije odraslih posameznikov. Proces pluralizacije družinskega življenja se najbolj kaže v spreminjanju maritalnega vedenja, ki postaja vse bolj nedoločno, nestabilno in spremenljivo. Povečuje se število razvez, vse manj je porok in več kohabitacij ter ponovnega poročanja. Narašča tudi število reorganiziranih družin, po razvezi nastanejo enostarševske družine, pozneje se lahko ponovno reorganizirajo v dvostarševske. Nekatera obdobja družinskega življenjskega poteka se podaljšujejo (mladost), druga krajšajo (obdobja aktivnega starševstva) in se med seboj tudi mešajo (starševstvo pred poroko), nekatera se lahko podvajajo, kot npr. ponovno poročanje oziroma vzpostavljanje nove družine. (Švab, 2006)

Vsaka družina, ne glede na formo, ima neke specifične lastnosti, nekakšne skrivnosti ali travmatična doživetja, kar vpliva na vse člane družine, od posameznika pa je odvisno, kako se bo znal s tem spoprijeti.

Porast sodobnih družinskih oblik vedno znova odpira vprašanja o otrokovi varnosti, o njegovem razvoju. Zelo redko pa se vprašamo, kako varno se počuti otrok v določeni tradicionalno grajeni družini; družini, kjer sta oba starša biološka. Še vedno je tip nuklearne družine v Sloveniji prevladujoč, vendar ne za vsako ceno tudi nujno dober za otroka. Zaradi predpostavke, da je edino biološka družina »prava družina«, se pogosto spregledajo alkoholizem, nasilje in spolne zlorabe (Švab, 2006).

Med sodobne družine, ki so v naši družbi vse bolj prisotne, štejemo: enostarševske družine, dopolnjene družine, posvojitelske družine in istospolne družine. Povezujemo jih s konceptom socialnega starševstva. Koncept opredeljuje socialni odnos in socialno situacijo, kjer v družini živijo eden ali več odraslih oseb, ki niso biološko povezane z otrokom oziroma otroki, so pa z otrokom v tesnem čustvenem razmerju, kar pomeni, da opravljajo vsakodnevne starševske funkcije v daljšem časovnem obdobju (ekonomske, socialne, vzgojne, emocionalne) in da med otrokom in staršem obstaja tesno čustveno razmerje. Odrasli se dojemajo kot »pomembni drugi« za otroka, torej kot njihovi starši, ne glede na to, ali so tako definirani tudi formalno. In obratno, tudi otroci odrasle dojemajo kot svoje starše in kot »pomembne druge«, ne glede na to, ali so tudi v pravnem smislu ali ne. (Zaviršek, 2006)

Nekatere tako imenovane sodobne družinske oblike najdemo tudi v zgodovini. Enostarševske družine so bile prisotne v vseh obdobjih. V preteklosti se je govorilo o materah samohranilkah, ki so bile močno stigmatizirane, prav tako tudi njihovi otroci. Sestavljene družine, ki so danes zelo pogosta družinska oblika, so obstajale že v poznem rimskem času. V evropskem prostoru so pogosto nastajale, ko je en zakonski partner umrl, drugi pa se je ponovno poročil. Takrat se je govorilo o nastanku očimskih in mačehovskih razmerjih ter o razmerjih med polbrati in polsestrami. Takšna razmerja so v zgodovini imenovali priženjeni in primoženi sorodniki, danes pa v tem kontekstu govorimo o socialnem starševstvu in sorodstvu. Tudi posvojitev otrok je že iz zgodovine poznan način, kako dobiti dediča, kadar zakonca nista imela otrok oziroma nista imela otrok pravega spola. (Goody, 2003, str. 239)

Danes je veliko samskih staršev, kar je posledica smrti partnerja, v večini primerov pa gre za ločitev. Ta trend ni prisoten le v Evropi, ampak v vseh razvitih državah. Posledica so alternativne družine, ki niso več zaničevane, ampak jih večina sprejema kot normalen način življenja. Kljub porastu samskih staršev se življenje v paru ohranja. Nekateri ljudje prehajajo iz enega razmerja zato, da stopijo v drugega. (Goody, 2003, str. 239–245)

Nekatere izmed modernih družinskih oblik so v Sloveniji sprejete med sprejemljive družinske prakse in so tudi pravno urejene (npr. enostarševske družine, posvojitelske družine, patchwork družine/sestavljene družine), nekatere pa se za to mesto še borijo in so še vedno stigmatizirane, kot so istospolne družine. V evropskem prostoru so istospolne skupnosti vse bolj priznane in sprejemljive in v tem se vidi velik premik v zadnjih dvajsetih letih. Za slovenski prostor tega ne bi mogli trditi, saj se istospolno usmerjenim parom dogaja nekaj takega, kar se je v zgodovini dogajalo materam samohranilkam. (Goody, 2003, str. 240)

Družina, skupnost otrok in odraslih, najbrž še nikoli ni živela toliko različnih oblik, kot jih živi danes. Tradicionalna družina, ki jo sestavljajo poročena mama in oče ter njuni biološki

otroci, je v zadnjih štiridesetih letih dobila številne ekvivalente: vse več otrok odrašča v zunajzakonski skupnosti, več je tudi enostarševskih družin, reorganiziranih družin, kjer dobivajo vse pomembnejšo vlogo socialni starši, pa je v Sloveniji že slaba tretjina. Prav tako se vse več otrok rodi z biomedicinsko pomočjo in darovanimi spolnimi celicami, pari, ki jim to ne uspe, pa se pogosteje odločajo za mednarodno posvojitev. V novem tisočletju, dvajset let za Zahodom, smo tudi pri nas začeli v večjem številu dobivati povsem novo obliko družin – istospolne družine. Skupni imenovalac vsega pa je, da otrok ne potrebuje očeta in mame, potrebuje odgovorne odrasle. (Zaviršek, 2009)

2.3 ZAKONSKA ZVEZA

Zakonska zveza naj bi bila okvir ljubezni. V zgodovini so se zakonske zveze sklepale predvsem zaradi koristi. Večinoma so se poročali iz drugih motivov in ne iz ljubezni (pod prisilo, zaradi ekonomskih razlogov, zaradi strahu pred stigmo), saj je bila poroka jamstvo za preživetje žensk brez pravic, ki bi jim omogočale dostojno preživetje. Hkrati je bila sklenitev zakonske zveze edina oblika življenja, v kateri niso bile izpostavljene javnemu moraliziranju, preganjanju, zasmehovanju in obtožbam. Nekatere ženske so temu rekle zakonito prostituiranje, saj se mnoge niso poročale iz ljubezni, temveč iz nuje. (Leskovšek, 2002, str. 265–266)

Evropska eksplozija prebivalstva je sovpadala s skrajno puritansko spolno moralo, ki se je osredotočala na krepostne in legitimne zakonske odnose in se raztezala na celoten način življenja posameznikov in družbenih skupin (privržništvo »svetemu življenju«). Prepovedani nista bili le nezvestoba in nezakonsko spolno občevanje, ampak tudi trajno skupno življenje brez sklenitve zakonske zveze. Zastopniki javne oblasti so gospodarje in spovednike silili, naj spodbujajo mlade fante in dekleta k poroki. V drugi polovici 16. stoletja se je uveljavilo načelo, da otroci očitno zavrženih ne smejo biti krščeni. (Weber v: Pahor 2000, str. 26)

V tem času je dobila beseda »pankrt« negativni pomen. Z njo so označevali otroke, rojene izven zakonske zveze. Izraz je močno zaznamoval otroke nezakonskih mater in se je dolgo ohranil.

Zunajzakonski otroci niso bili družbeni problem, temveč produkt osebne nemoralnosti grešnic in grešnikov. Medtem ko je za otroke revnih staršev poskrbela država, je bila usoda nezakonskih mater in otrok povsem individualni problem. Vso odgovornost za otroka je nosila mati, oče ni imel nikakršnih dolžnosti. Krutost cerkve se ni kazala le v odnosu do mater, ampak tudi do nezakonskih otrok, saj so jih izganjali iz cerkve, izkoriščali v sirotišnicah in jih črtali iz rojstnih knjig ter jih za vse življenje stigmatizirali z nenavadnimi imeni. (Leskovšek, 2002)

Tudi danes je pomen besede »pankrt« zagotovo vsem poznan. Načelo, da otroci, rojeni v izvenzakonski skupnosti, ne smejo biti krščeni, se je v instituciji cerkve delno ohranilo do danes. Duhovniki neradi krstijo otroka, ki ni rojen v zakonski zvezi, še vedno pa je mogoče v kakšni župniji naleteti na duhovnika, ki takšnega otroka ne bo krstil. Tudi tu je dobro vidna razlika med otroki, ki so rojeni v zakonski zvezi, in tistimi, ki so rojeni zunaj nje, pa čeprav so po Svetem pismu vsi božji otroci. Pogled na zakonsko zvezo ima trdne korenine v religioznih nazorih, kar je še posebej opazno na podežlju in v bolj odmaknjenih zaselkih, kjer ljudje še vedno živijo dokaj tradicionalno. Živeti izven zakonskih okvirov, »živeti na koruzi«, in »koruzniki« po tradicionalnem prepričanju niso

odgovorni, saj niso pripravljeni sprejeti obveznosti, ki jih nalaga zakonski stan. Prepričanje se ohranja kljub temu, da ima dalj trajajoča izvenzakonska skupnost enake pravne posledice v razmerju med partnerjema kot zakonska zveza, in je le-ta zakonsko enakovredna kot sklenjena zakonska zveza. Razumevanje zakonske zveze je prineslo splošno prepričanje o tem, da »zdravo družino« tvorita zakonca (moški in ženska) z biološkimi potomci.

Izraz tradicionalna družina lahko razumemo na dva načina, prvega kot jedrno družino, ki je sestavljena iz staršev in otrok in je bila praviloma prisotna v mestnem okolju, in drugega kot širšo družino iz več generacij (stari starši, otroci, strici, tete ...), ki je bila značilna za izvenmestna naselja. Poleg teh dveh modelov so obstajale tudi »nepopolne družine« vdovcev oziroma vdov, zaničevane matere z nezakonskimi otroki, posvojitelji s posvojenci ter stari starši kot rejniki vnukov. Prva dva načina sta imela ugled normalnosti in živita še danes in sta tudi zelo dober socializacijski temelj za otroke. (Debenjak, 2006, str. 39)

Zakonska zveza in družina se med seboj tesno prepletata, a zakonske zveze ne moremo enačiti z družino; obstajajo namreč pari, ki zakonsko zvezo sklenejo in se ne odločijo za reprodukcijo otrok, bodisi otrok po biološki poti ne morejo imeti in se hkrati tudi ne odločijo za možnost posvojitve otrok. Kljub pravnemu statusu zakonca ne moremo reči, da gre za družino, kajti ta nastane šele takrat, ko se pojavi otrok. Debenjak v svojih delih družino definira kot večgeneracijsko skupnost, v kateri se dogaja primarna socializacija otrok in šteje najmanj dva člana – enega odraslega in enega otroka. Taka definicija je preostanek po vseh transformacijah, ki jih je družina preživela v zadnjih stotih letih. (Debenjak, 2006, str. 39)

Pomen besede družina je tudi pravno opredeljen kot življenjska skupnost staršev in otrok, ki zaradi koristi otrok uživa posebno varstvo. Življenjska skupnost brez otrok ni družina, ne glede na to, ali gre za zakonsko ali zunajzakonsko zvezo. Za pojem družina prav tako ni potrebno, da otrok živi z obema staršema, ampak zadostuje, da živi z enim staršem, bodisi biološkim ali socialnim ali pa z odraslo osebo, ki ima po zakonu pravice in obveznosti do otroka. (2. člen ZZZDR)

Danes zveze razpadajo in nastajajo nove, vanje pa eden ali oba partnerja pripeljeta tudi otroke, ki izvirajo iz drugih bioloških povezav. Obljubijo se ljubezen, zvestobo, skrb za drugega v dobrem in slabem, ne da bi morda pomislil, kaj vse bo življenje z nekom prineslo. »Obljubimo lahko dejanja, ki so običajno posledica ljubezni, sovraštva, zvestobe, lahko pa izvirajo iz drugih motivov. Obljuba, da bomo lahko nekoga večno ljubili, pomeni torej tole: dokler te bom ljubil, ti bom izkazoval dejanja ljubezni; ko te ne bom več ljubil, boš od mene prejemal ista dejanja, vendar iz drugačnih motivov. Tako, da se bo v glavah soljudi še naprej obdržal videz, da je ljubezen nespremenjena in še vedno ista.« (Nietzsche v: Kanduč, 2006, str. 51)

Zakonska zveza torej ni garancija za večno ljubezen in srečo, za dobre medsebojne odnose, za dobro vzgojo in socializacijo otrok. Vse to lahko kakovostno uspeva v zdravi družini, ki temelji na prijateljski naravnosti, v kateri člani družine zmorejo stopnjo čustvene neodvisnosti, kar jim omogoča intimnost (povezanost) in ločenost (edinstvenost). Za »zdravo družino« je značilno, da sta starša v močni in enakopravni koaliciji pripravljena, da odločita sama, vendar se prej vedno pogovorita z otroki. Njihov način komunikacije je svoboden in odprt, temelji na otrokovem vedenju, da ni nesprejemljivih ali prepovedanih čustev, kar ustvarja občutek svobode, veselja. Takšen koncept družine ima sposobnost, da svet zazna zelo jasno, ki temelji na dejstvu, da člani

smejo sprejeti lastna čustva in jih zato ni potrebno projicirati na druge ljudi. (Skyenner, 1994)

Zdrava družina je lahko vsaka družina, ne glede na to, ali gre za tradicionalno ali sodobno formo družinske skupnosti. Življenje v zunajzakonski skupnosti poteka enako kot v zakonskih zvezah – partnerja živita v skupnem gospodinjstvu, zveza temelji na čustveni navezanosti, vzajemnem spoštovanju, zaupanju in medsebojni pomoči. Edina razlika je v tem, da prvi nimajo pravnoformalno urejenega statusa in so zaradi tega videni oziroma obravnavani drugače. Idealiziranje zakonske zveze posledično prinaša tudi prepoved, da izvenzakonska partnerja otroka posvojita skupaj. Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih izenačuje zunajzakonsko skupnost z zakonsko zvezo le v razmerju med partnerjema, razmerij med zunajzakonskimi partnerji in otroki pa zakon ne ureja. Zakonodajalec ni dal zunajzakonskim partnerjem možnosti skupne posvojitve otroka, ker je menil, da takšna posvojitev ne bi v največji meri zagotavljala otrokove koristi; štel je namreč, da zunajzakonska skupnost ni tako stabilno razmerje, kot je zakonska zveza, za razvoj otroka pa je pomembno, da raste ob obeh starših (čeprav adoptivnih): meni, da naj par, ki hoče posvojiti otroka, sklene zakonsko zvezo in na ta način pokaže pripravljenost, da za otroka žrtvuje nekaj svobode. (Zupančič, 1999, str. 123)

Čas je pokazal, da zgoraj opisani argumenti nimajo prave teže, saj se družinsko življenje v Sloveniji vse bolj spreminja. Vse več je ločitev, kar nam pove, da zakonska zveza ni zagotovilo za trdno razmerje; vse manj je porok in število zunajzakonskih zvez narašča. Zakonska zveza v primerjavi z zunajzakonsko skupnostjo ni nič kaj bolj trdno razmerje in zaradi tega otroci, ki živijo v takšni skupnosti, niso prikrajšani za skrb obeh staršev. (Zupančič, 1999, str. 123)

Med zakonskima zvezama obstaja še ena pomembna razlika. Zunajzakonska zveza ne prinaša statusa svojca. Partnerja lahko živita v skupnem gospodinjstvu, ob boleznih lahko neprizadeti ali manj prizadeti streže bolj prizadetemu, toda če en partner leži v bolnici, bo obseg informacij, ki jih bo dobil drugi partner, odvisen od presoje zdravnika, saj zunajzakonski partner ni najbližji svojec. Tudi o občutljivih odločitvah zastran nadaljnjih zdravstvenih ukrepov ni meritoren sogovornik, kaj šele, če gre za odločanje o umetnem podaljševanju vegetiranja oziroma odklopu aparatur. Naj sta partnerja o tem stokrat dogovorjena – tega odgovora ni mogoče meritorno sporočiti zdravniku. Zakonski drug je najbližji svojec, zunajzakonski partner ni, zato prvi lahko meritorno sporoča vsebino partnerjevega sporočila, drugi pa ne. (Debenjak, 2006, str. 38)

Že zakon postavlja zakonsko zvezo kot temelj družine in jo tudi štiti. To je razvidno že iz definicije »zakonske zveze«, ki pravi: zakonska zveza je z zakonom urejena življenjska skupnost moža in žene. Pomen zakonske zveze je v snovanju družine (3. člen ZZZDR). Zunajzakonsko skupnost pa zakon definira kot dalj časa trajajočo življenjsko skupnost moškega in ženske (12. člen ZZZDR). Obe definiciji govorita o skupnem življenju heterospolnega para in s tem diskriminirata istospolne pare, kajti po pravni definiciji zakonske ter zunajzakonske zveze med istospolnima osebama ne more biti ne zakonske ne zunajzakonske zveze. (Debenjak, 2006, str. 39)

2.4 SOCIALNO SORODSTVO IN SOCIALNO STARŠEVSTVO

2.4.1 Sorodstvo/svaštvo

Sorodstvo je razmerje med predniki in njihovimi potomci kot tudi razmerje potomcev med seboj. Po slovenski pravniškojezikovni rabi so sorodniki samo osebe, ki so v krvni povezanosti, zato je odveč govoriti o krvnem sorodstvu. Enako pravno relevantno razmerje, kot je sorodstvo, lahko nastane tudi umetno, s popolno posvojitvijo, vendar razmerje med osebami, ki jih veže posvojitvev, ni sorodstvo. Takšno razmerje imenujemo svaštvo. Svaštvo je tudi razmerje med enim zakoncem in sorodniki drugega zakonca. Podlaga svaštva je torej zakonska zveza. Zunajzakonska zveza, ki jo zakon enači z zakonsko, pa ne ustvarja svaštva med partnerjem in sorodniki drugega partnerja. Iz svaštva izvira dolžnost preživljanja, ki pa je omejena le za razmerje očim, mačeha – pastorek, pastorka. (Zupančič, 1999, str. 46–47)

Zdi se težko razumljivo, kako lahko obstoji družina brez krvne povezave oziroma sorodstva, saj se genom pripisuje velik pomen, kar se izraža tudi v besedni zvezi »kri ni voda«. Tradicionalne podobe so še vedno močno prisotne. Poimenovanja, kot so mačeha in očim, negativno ovrednotijo socialno mater oziroma socialnega očeta. Poimenovanje polbrat, polsestra, posvojenec preprečujejo, da bi postali enakovredni otrokom, ki z odraslimi delijo gensko-biološki material, saj so v razmerju do njih ločeni že z imenom. (Zaviršek, 2006, str. 207)

Socialno sorodstvo je razmerje med ljudmi, ki ne temelji niti na gensko-biološki povezavi niti na poročnem razmerju. V ožjem pomenu besede lahko pomeni, da med nekaterimi posamezniki in posameznicami v skupini sorodnikov sicer obstaja gensko-biološko razmerje, vendar ne med vsemi. Sorodstveno skupino sestavljajo tudi tisti, ki delijo med seboj le socialni odnos, ki ga zaznamujejo bližina, naklonjenost, medsebojna skrb in občutek pripadnosti. V širšem pomenu besede pa socialno sorodstvo lahko tvorijo ljudje, ki niso gensko-biološko povezani. Sorodstvena skupina torej ne temelji na bioloških značilnostih in ni vezana na institucijo zakonske zveze, temveč temelji na socialnih razmerjih bližine, pripadnosti in privlačnosti, ki jih med seboj ustvarijo posameznice in posamezniki. Socialno sorodstvo temelji na osebni izbiri in samodefinciji, namesto na znanih pogodbenih razmerjih, ki so trenutno na voljo. (Zaviršek, 2006, str. 204–205)

2.4.2 Socialni starši

Najbolj znana oblika socialnega starševstva, kjer otrok z nobenim od staršev ne deli gensko-biološkega materiala, so posvojitve otrok (Zaviršek, 2006, str. 205). Otrok v takšni družini posvojitelje dojema kot starše in družina, v kateri živi, je zanj edina, ki jo priznava (Klun, 2008, str. 73).

Socialni starši so starši, ki opravljajo vsakdanje starševske dolžnosti, za otroka skrbijo in ga vzgajajo in so z njim čustveno povezani, ne pa tudi biološko.

Pri socialnih starših je pomembna tudi njihova lastna samopodoba. Posvojenčeva identiteta je na nek način odvisna od identitete posvojiteljev, ki pa je velikokrat omejena zaradi stiske ob neplodnosti, ki jo prinesejo s seboj v posvojiteljsko družino. Napačno je razmišljanje, da je uspešnost posvojitve odvisna le od posvojenčeve zgodovine, ne pa tudi od posvojiteljeve. V posvojitvev vsak prinaša svoja doživetja. (Zaviršek, 2006)

2.4.3 Socialno starševstvo

Socialno starševstvo je družbeni odnos, socialna kategorija in koncept, ki zaradi družbenih sprememb pridobiva vse večjo znanstveno pozornost. V porastu so predvsem naslednje družinske oblike, ki vsebujejo odnos socialnega starševstva: združene ali tako imenovane »sestavljene-reorganizirane« družine, posvojiteljske-adoptivne družine, istospolne družine in družine, v katerih so bile za reprodukcijo uporabljene nove medicinske tehnologije. Koncept socialnega starševstva opisuje sorodstveni družbeni odnos starš-otrok, ki ni biološki, ampak socialni. Gre za odnos, ki je glede na časovno dimenzijo stalen, po svoji kakovosti pa čustven, intimen in povezan z ekonomsko odgovornostjo odraslega. Zaobjema opravljanje starševskih funkcij v daljšem časovnem razdobju. Tovrstni družinski sorodstveni odnosi so obstajali v vseh človeških družbah, moderne zahodne zakonodaje iz 19. stoletja pa so jih zaradi različnih ekonomskih in ideoloških razlogov marginalizirale. (Zaviršek, 2009, str. 4)

V sodobni družbi se je filozofija posvojitve drastično spremenila. Čeprav lahko rečemo, da posvojitve še vedno »rešuje« problem odraslih, posebej neplodnosti, je v današnjem času glavni pomen posvojitve, da deluje »v najboljši koristi za otroka«. V tem kontekstu je posvojitve sredstvo, s katerim se lahko otroku zagotovi stalen dom ter skrb, ki mu je niso mogli ali niso hoteli nuditi biološki starši. (Handbook of parenting, 2009)

V preteklosti je bilo socialno starševstvo zasebni, intimni odnos, povezujoč se z ekonomsko in skrbniško odgovornostjo odraslega do otroka, najpogosteje posledica ekonomskih migracij, smrti bioloških staršev, v družinah, v katerih niso imeli moškega potomca, so posvojili dečka, in vojn (Zaviršek, 2010, str. 48).

Danes je socialnega starševstva več zaradi naslednjih družbenih sprememb: redkejše poroke, pogostejše ločitve, vse večje število »združenih družin«, »gaybayboom« v istospolnih formalno ali neformalno povezanih parih, porast mednarodnih posvojitvev in širitev uporabe nove reproduktivne tehnologije (NRT) med pari, ki si želijo otroke (Zaviršek, 2009).

Kljub pragmatični ureditvi krvnega in nekrvnega sorodstva s poroko zaradi združevanja lastnine in nasledstva od konca bronaste dobe je potrebno ugotoviti, da so pravno urejene sorodstvene linije danes v nasprotju z idejo enakosti, človekovih pravic in enake obravnave. Zakonodaje v EU so se do danes že približale praksam vsakdanjega življenja in vsakdanjim potrebam ljudi na področju družinskega življenja, v Sloveniji pa je do tega še daleč. Razkorak med tradicionalno-normativnim in vsakdanjo prakso se najbolje odraža na področju družinske politike, njenih ukrepov in praks. (Zaviršek, 2009, str. 15–16)

Številna protislovja je mogoče zaznati tudi, če so ozremo na raven socialnih in simbolnih pomenov, ki jih ljudje pripisujejo sorodstvu in družinskemu življenju. Čeprav število porok vztrajno upada in narašča število tistih, ki nimajo bioloških otrok, ljudje v pogovorih radi prisegajo na biološki determinizem krvnih zvez z izjavami, kot so »kri ni voda«, »biti naše krvi«, »imeti iste gene« in le-te upošteva kot prave in najpristnejše. V razumevanju krvnih povezav obstajata sorodstvo in starševstvo bodisi nevidna bodisi manjvredna glede na gensko-biološke in poročne sorodstvene povezave. (Zaviršek, 2010, str. 47)

Leckey se sprašuje, kaj je najbolje za posvojenega otroka na splošno in šele potem, kakšno vlogo naj bi igrale biološke vezi. Meni, da bi se morali osredotočiti na cilj posvojitve, torej na prvem mestu dati otroku družino in šele na drugem dati odraslim otroka. (Somerville, 2009)

Osredotočanje na genetsko vez je dejavnik, po katerem bi morali razpoznati, da »enostavna posvojitev« spodbija ustaljeno legitimnost posvojitve kot vir nove enakovredne družine. Posvojitelji so drugi »najboljši« starši. Za druge pa so posvojitelji »drugačni starši«, ne pa »drugi najboljši« glede na biološke starše, gledano s strani genetske vezi. (Somerville, 2009)

Socialno starševstvo je tudi pri nas skokovito rastoč družbeni odnos in je prav presenetljivo, kako malo vemo o njem na ravni družbenih ved in socialne ter družinske politike. Socialno starševstvo je izjemno tabuizirana tema. (Zaviršek, 2009, str. 2)

Socialno starševstvo je v današnjem času posledica večje enakosti med spoloma. Lahko rečemo, da vsaj v zahodni Evropi ženska še nikoli ni bila tako svobodna, kot je danes. Za evropsko žensko poroka še nikoli ni bila manjša nujnost, kot je zdaj. (Zaviršek, 2010, str. 49)

2.5 ISTOSPOLNE DRUŽINE IN UMETNO OPLOJEVANJE SAMSKIH ŽENSK

Istospolne družine so skupnost dveh istospolno usmerjenih staršev in njihovih otrok (Sobočan, 2009).

Čeprav smo v praksi že nekako od srede osemdesetih let pričali intenzivnejšim družbenim spremembam, ki so vplivale na našo percepcijo spola, seksualnosti in oblik intimnih in družinskih skupnosti, pa lahko ugotovljamo, da ta vprašanja socialno delo še slabo reflektira. Utemeljitev moralnih preiganj različnih življenjskih stilov in spolnih praks, ki so uhajale večinskim opredelitvam normalnosti, so se opirale na razlagalne modele, ki so narekovali odnos do spolnih manjšin. Tako je npr. homoseksualnost dolgo časa veljala za greh, nenaravno dejanje, družbeno deviacijo, pripisovali so jo motnjam v delovanju hormonov, pomanjkljivi vzgoji in genski determiniranosti. Homoseksualnost je bila oblika duševne motnje. (Urek, 2002, str. 194)

Veliko je dilem o tem, ali sprejeti zakon, s katerim bi istospolne zveze postale enake heteroseksualnim zvezam. Nekateri so mnenja, da bo zakon učinkoval kot razvrstitev življenjske skupnosti moškega in ženske in njune zakonske oziroma zunajzakonske zveze, če bo na formalnopравни in simbolni ravni izenačil »za življenje odprto« in »za življenje zaprto« partnersko skupnost. Izenačitev naj bi celo »pospeševala istospolno partnerstvo«, kajti le-ta nima posebnega družbenega pomena in je ne kaže pospeševati. Je zgolj nekaj, kar obstaja, in je prav, da vsaka družba tolerira, zato zakon lahko zgolj le ureja ali omejuje. (Čeplak, 2005, str. 176)

Razlog za zavračanje predloga novega družinskega zakonika ni v tem, kot je slišati najpogosteje, da naj bi izenačeval raznospolne in istospolne skupnosti, temveč v tem, da so zakonske spremembe dregnile v stoletna transgeneracijska verovanja o krvi in naravni podrejenosti žensk in otrok. Predlog zakona govori: prvič o napačnosti predstave o posebni moči krvi in pomena gensko-biološkega nasledstva in s tem glorifikaciji bioloških zvez na račun nebioloških; drugič, naravna neenakost med spoloma postane nična, če ima samska ženska z otroki ali brez njih enake pravice kot poročena; in kot zadnje, da otrok ne more biti subjekt pravic. (Zaviršek, 2010, str. 47)

Za otroka je bolje, če ima oba starša, vendar ne nujno očeta in matere, ampak so to lahko istospolni partnerji. Glede umetnega oplojevanja samskih žensk Zavirškova pravi, da

»ženske včasih kasneje najdejo partnerja«, prepričana pa je tudi, da je pri tem treba pogledati vsak primer posebej.

Družinskih razmerij, ki se oblikujejo v družinah istospolnih partnerskih zvez med otroki in njihovimi socialnimi starši, (slovenska) zakonodaja ne prepoznava kot enakopravnih ali celo upravičenih do kakršnihkoli zavezujočih odnosov, torej pravic in dolžnosti. Ker zakonodaja ne tematizira istospolnih družinskih skupnosti, ne more predlagati ukrepov in sistemskih rešitev v primeru takih razmerij. (Sobočan, 2009, str. 65)

Ideologija genov in krvi je v naši družbi še vedno zelo prisotna, a to se mora spremeniti. Socialno starševstvo mora biti izbira in ne nuja. Sorodstvo, ki je pri nas utemeljeno kot krvno, omejuje možnosti, da bi vse družine videli kot enakovredne. Že od 19. stoletja so po besedah Zavirškove socialne zveze med otroki in starši stigmatizirane, medtem ko se za krvne zveze predpostavlja, da otroka varujejo. »A to stališče je napačno«, pravi. Potrebna je sprememba v razumevanju ljudi, da socialno starševstvo ni slabše kot biološko in da biološkost otroka ne ščiti pred zlorabami. (Zaviršek, 2009)

Nobenega dvoma ni, da istospolne družine redefinirajo klasično definicijo »starša« in starševstva kot biološke trajne vezi. V istospolni družini vsaj eden od staršev ni biološki starš. Nebiološko starševstvo je v Sloveniji hud tabu in stigma, ki je navezano na predmoderno logiko starševstva kot varovanje nečesa »svojega«. Istospolne družine prinašajo nove podobe, nove slike in med sedanje predstave, da starša sestavljata ženska in moški, vnašajo slike dveh očetov, dveh mam, več očetov in več mater skupaj itd. (Zaviršek, 2008, str. 21)

Istospolni pari so pogosto diskriminirani, izpostavljeni in deležni velikih kritik. Izključeni so tudi na pravnem področju, saj Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih govori o zakonski skupnosti moža in žene, o roditeljski pravici kot tisti, ki pripada očetu in materi, medtem ko o razmerjih med starši in otroki v istospolnih zvezah ne vključuje istospolnih družin (Švab v: Sobočan, 2009, str. 71).

Lezbijke, geji in pripadniki drugih spolnih manjšin, četudi ne več označenih za duševno motene, veljajo še naprej za ljudi, ki imajo prav gotovo probleme. Oseba, še preden sprejme svojo spolno usmerjenost, mora predelati vrsto negativnih stališč družbe. Zaradi različnih oblik diskriminacij je lahko njeno življenje skozi vsa starostna obdobja podvrženo številnim stresnim situacijam. (Urek, 2002, str. 194)

Leta 2005 je bil sprejet Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti, ki naj bi urejal razmerja na področju istospolnih zvez, ne ureja pa razmerij, pravic in dolžnosti do otrok, ki jih ima partnerka ali partner iz časa, preden je stopil v istospolno partnerstvo, ne ureja pravice do posvojitve otroka partnerke/partnerja in prav tako ne pravice do skupne posvojitve otroka (Sobočan, 2009, str. 71).

Če raznospolni starši, ki skrbijo za otroke svojih partnerjev in partnerk v različnih oblikah družine, skozi oči javnosti veljajo za »prave starše«, pa starši v istospolnih družinah nimajo takšnega prizvoka, ampak nekako tako: »Ja, čigav pa je potem ta otrok?« in: »Katera je njegova prava mama?«. Kako lahko v današnjem času sploh še jemljemo biološko vez kot imperativ? Kako bi lahko v zvezi z njim oговорili o razmerjih z otrokom, ki ga vzgajata neplodna starša; za spočetje otroka sta bila potrebna dva darovalca, moški, ki je daroval seme in je torej genetski oče otroka, ženska, ki je darovala jajčece in je torej genetska mati otroka, in morda še nadomestna mati, ki je otroka donosila (tudi z njo je

otrok biološko povezan). Kdo od teh petih oseb je torej »pravi« starš otroka? (Sobočan, 2009, str. 66)

V takih primerih je resničnost drugačna, zakonsko lahko posvojitev da otroku novo »uradno« identiteto, ne more pa dati nove biološke genetske identitete. Za veliko posvojenih ljudi, tistih, ki so bili rojeni skozi anonimno darovanje jajčeca ali semena, samo informacija o njihovi genetski identiteti ni dovolj. Veliko si jih želi imeti stik z biološkimi starši in širšo biološko družino. (Somerville, 2009)

Genetske vezi so pomembne v definiranju družine (Leckey v: Somerville, 2009).

Koncept starševstva postaja veliko bolj zapleten, zahtevnejši, kompleksnejši, saj temelji na moralni in etični odgovornosti odraslega do otroka in ne toliko na biološki entiteti in zvezah. Včasih se moralna odgovornost lahko začne že pred rojstvom, npr. ob uporabi reproduktivnih tehnologij ali ob posvojitvi. Biološki determinizem je dandanes problematičen tudi zato, ker ideologija krvi ne ostaja samo na ravni zasebnosti, ampak se prenaša tudi naprej, na »telo naroda«, na »naravni teritorij«, torej smo nekje med krvjo in skrbjo. (Zaviršek, 2010, str. 50)

3 NASTANEK IN RAZVOJ POSVOJITVE

3.1 POSVOJITVE V SLOVENIJI

Postopek posvojitve v Sloveniji kot krovni zakon določa in ureja Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (dalje ZZZDR), ki opredeljuje pogoje za posvojitev in razmerja, ki z njo nastanejo, postopke posvojitve in neveljavnost posvojitve (134. člen do 153. člen ZZZDR).

ZZZDR ureja popolno posvojitev, s katero se posvojenec popolnoma izloči iz rodbine naravnih staršev (kar pomeni, da vse medsebojne pravice posvojenca, naravnih staršev in drugih sorodnikov prenehajo) in povsem preide v rodbino posvojitelja, v kateri dobi položaj naravnega otroka posvojitelja z vsemi pravicami in dolžnostmi v razmerju do posvojitelja in do njegovih sorodnikov. Posvojitelje se vpiše v rojstno matično knjigo kot posvojenčeve starše. Popolne posvojitve ni mogoče razvezati. (143.–145. člen ZZZDR)

Ponekod poznajo tudi nepopolno posvojitev, ki pa je razvezljiva. Pri nas pa je prevladalo stališče, da je edino popolna posvojitev zanimiva za bodoče posvojitelje, ker jim ni treba biti v strahu, da se bodo kdaj pojavili posvojenčevi naravni starši z zahtevo, naj jim otroka vrnejo. Namen posvojitve je v prvi vrsti varstvo in preskrba mladoletnikov, zlasti tistih, ki nimajo staršev, s posvojitvijo pa se tudi omogoča ljudem, ki nimajo naravnih otrok, da uresničijo svojo željo po otrocih. (Zupančič, 1999, str. 119)

Med pogoji za posvojitev v členih od 134. do 141. ZZZDR je zaradi varstvenega značaja posvojitve na prvem mestu določeno, da se sme posvojiti samo mladoletno osebo.

Zakon postavlja tudi pogoje, ki omogočajo posvojitev predvsem tistih otrok, pri katerih ni izgledov, da bodo lahko (še) živeli s starši, ali pa so ti izgledi neznatni. Posvojiti je mogoče samo otroka, ki nima živih staršev ali čigar starši so neznani ali so že leto dni na neznanem bivališču ali so otroka zapustili ali so pred pristojnim organom privolili, da dajo otroka v posvojitev. Privolitev roditelja, ki mu je bila odvzeta roditeljska pravica ali ki trajno ni sposoben izraziti svoje volje, ni potrebna. Posvojitev je mogoča po preteku enega leta od izpolnitve pogoja, pred iztekom tega roka pa je izjemoma mogoča, če center za socialno delo ugotovi, da bi bilo to v korist otroka. (141. člen ZZZDR)

In kaj razumemo pod pojmom »v korist otroka«? Korist otroka morajo zagotavljati in upoštevati starši, druge osebe, od katerih je otrok odvisen, institucije in državni organi v vseh razmerjih in institucijah, v katerih je otrok udeležen ali prizadet. Starši ravnaajo v otrokovo korist, če zadovoljujejo njegove potrebe – materialne, čustvene, psihosocialne – z ravnanjem, ki ga okolje sprejema in odobrava, ki ob priznavanju prvenstva staršev pri skrbi in odgovornosti za otroka kaže na njihovo nesebično prizadevanje, upoštevaje otrokovo osebnost kot tudi njegove želje. (Zupančič in Novak, 2003, str. 57–58)

Pri nas zakon dovoljuje tudi posvojitev tujim državljanom, vendar samo v primerih, če center za socialno delo za otroka, ki naj bi bil posvojen, ni mogel najti posvojitelja med državljani Republike Slovenije. Za posvojitev otroka, ki ga posvoji tuji državljan, mora dati soglasje minister, pristojen za družino, in minister, pristojen za upravo. Soglasje pa ni potrebno v primeru, če je posvojitelj zakonec otrokovega roditelja (140. člen ZZZDR).

Posvojitelj je lahko le polnoletna oseba, ki je vsaj 18 let starejša od posvojenca, razen v izjemnih primerih, če je taka posvojitev otroku v korist. Za posvojitev mladoletne osebe, ki je starejša kot deset let, je potrebno njeno soglasje (137. člen ZZZDR).

Zakonca lahko samo skupaj posvojita otroke, razen če eden od njiju posvoji otroka svojega zakonca (138. člen ZZZDR).

Nihče ne more biti posvojen od več oseb, razen če sta posvojitelja zakonca (135. člen ZZZDR).

Posvojiti ni mogoče sorodnika v ravni vrsti in tudi ne brata ali sestre. Prav tako skrbnik ne more posvojiti svojega varovanca, dokler traja med njima skrbniško razmerje (136. člen ZZZDR).

Posvojitelj ne more biti oseba, ki ji je odvzeta roditeljska pravica, oseba, za katero se utemeljeno domneva, da bi posvojitev izrabila v škodo posvojenca, oseba, ki ne daje jamstva, da bo izvrševala roditeljsko pravico v otrokovo korist, in oseba, ki ji je odvzeta poslovna sposobnost ali ki je tako duševno prizadeta ali bolna, da utegne spraviti posvojenčevo zdravje in življenje v nevarnost (139. člen ZZZDR).

Razmerja med posvojencom, njegovimi potomci in sorodniki posvojitelja so enaka kot razmerja med naravnimi sorodniki. Ker pa zakon ne normira nobenega razmerja med sorodniki, za družinskopravna razmerja ta določba nima praktičnega pomena. Posvojitev pa ni zadržek za sklenitev zakonske zveze med posvojencom oziroma njegovimi potomci in sorodniki posvojitelja. Izenačitev pravnega položaja posvojenca z naravnim otrokom posvojitelja, tako v razmerju do posvojitelja kot tudi do njegovih sorodnikov, pride v poštev zlasti pri zakonitem dedovanju: posvojenec in njegovi potomci imajo do posvojitelja in njegovih sorodnikov enako dedno pravico kot posvojiteljevi otroci in njihovi potomci, posvojitelj in njegovi sorodniki imajo zakonito dedno pravico po posvojenecu, posvojenec in njegovi potomci dedujejo po drugih posvojencah in njihovih potomcih. (Zupančič, 1999, str. 125)

Postopek posvojitve v Sloveniji začne center za socialno delo po uradni dolžnosti ali na predlog bodočega posvojitelja. V tem postopku se morajo priskrbeti izpiski iz rojstnih matičnih knjig in druge ustrezne listine za posvojitelja in posvojenca ter ugotoviti, da bodočemu posvojitelju ni bila odvzeta roditeljska pravica. Zakon tudi določa, da mora center za socialno delo, preden odloči o posvojitvi, zaslišati polnoletne brate in sestre, stare starše oziroma, če ti niso živi, strice in tete otroka, čigar starši nimajo neznanega bivališča ali niso več živi. Odloči lahko tudi o začasnemu namestitvi otroka v družino posvojitelja, da vidi, kako sta se vživela v vlogi.

Če center ugotovi, da so z zakonom izpolnjeni vsi pogoji za posvojitev in da je posvojitev posvojenecu v korist, izda odločbo o posvojitvi. V odločbo o posvojitvi se vpišeta ime in priimek posvojenca, ki mu ga je določil posvojitelj.

Ko odločba postane pravnomočna, jo center za socialno delo pošlje pristojnemu matičarju, da jo vpiše v matično knjigo (146.–151. člen ZZZDR).

Posvojitev se ne more razvezati, lahko pa je neveljavna, če niso bili izpolnjeni pogoji od 134. do 141. člena ZZZDR. Center za socialno delo po uradni dolžnosti ali na zahtevo posvojenca, njegovih staršev ali posvojitelja uvede postopek za razveljavitev odločbe o posvojitvi.

3.2 POSTOPEK POSVOJITVE

Postopek posvojitve začne center za socialno delo po uradni dolžnosti ali na predlog bodočega posvojitelja. V tem postopku se morajo priskrbeti izpiski iz rojstnih matičnih knjig in druge ustrezne listine za posvojitelja in posvojenca ter ugotoviti, da bodočemu posvojitelju ni bila odvzeta roditeljska pravica, prav tako mora izpolniti zakonska določila, ki so določena v drugem odstavku 147. člena ZZZDR.

Bodoči posvojitelji morajo pri centru dobiti vsaj najosnovnejše informacije o posvojitvi nasploh, o postopku posvojitve, o možnosti za posvojitev otroka ter o možnostih priprave za čim boljše starševstvo tujemu otroku.

Bodoči posvojitelj oziroma posvojitelja, če gre za zakonca, morata svoji prošnji predložiti še:

- izpisek iz rojstne matične knjige,
- potrdilo o državljanstvu,
- izpisek iz poročne matične knjige,
- zdravniško mnenje o telesnem in duševnem zdravju,
- potrdilo o zaposlitvi in dohodkih,
- potrdilo o nekaznovanju, da ni uvedena preiskava, vložena obtožnica ali izdana obsodilna sodba in
- podroben življenjepis.

Če center iz predloženih listin ali poizvedb o posvojitelju, ki jih opravi pred odločitvijo o posvojitvi, ali na podlagi spoznanj iz časa, ki ga je otrok preživel pri bodočem posvojitelju pred odločitvijo o posvojitvi, ugotovi, da niso izpolnjeni predpisani pogoji za posvojitev ali da posvojitev ne bi bila v korist posvojenca, z odločbo zavrne predlog oziroma ustavi postopek za posvojitev (149. člen ZZZDR).

Če oziroma ko center za socialno delo ugotovi, da so izpolnjeni s tem zakonom določeni pogoji za posvojitev, s posvojiteljema opravi individualni razgovor o tem, kako živita, kakšna so njuna pričakovanja, motivi za posvojitev, na podlagi katerega ta izdela socialno poročilo. Par nato obišče psihologa, ki po vsaj treh srečanjih napravi psihološko poročilo in poda mnenje o primernosti kandidatov za posvojitev. Strokovni delavec par obišče še na domu, saj so iz tega obiska boljše razvidne zakonska dinamika in družinske razmere. Ko par pridobi pozitivno mnenje centra za socialno delo, se vpiše v register za nacionalno posvojitev, takrat se lahko odloči tudi za mednarodno posvojitev.

Od dneva, ko par sprejme otroka v svoj dom, začne teči enoletni rok. Po preteku tega roka posvojitev postane pravnomočna. To obdobje je namenjeno tako roditeljem kot tudi posvojiteljem. V tem letu si lahko roditelji premislijo in zahtevajo otroka nazaj, posvojitelji pa ugotovijo, ali bo skupno življenje mogoče ali ne, in če so izpolnjena vsa njihova pričakovanja. To obdobje se imenuje rejništvo z namenom posvojitve in ni plačljivo. Če katera stran posvojitve odklanja, se le-ta ne izvede, saj moramo izhajati iz tega, da je posvojitev v korist otroka.

Ko so izpolnjeni vsi formalni pogoji za posvojitev in ko je posvojitev v korist posvojenca, center za socialno delo izda odločbo o posvojitvi. Pravnomočno odločbo o posvojitvi nato pošlje pristojnemu matičarju, da jo vpiše v matično knjigo. Pri posvojitvi se v rojstno matično knjigo posvojitelji vpišejo kot starši in s tem pridobijo vse pravice in dolžnosti, ki

izvirajo iz roditeljske pravice, istočasno pa roditelji izgubijo vse pravice do otroka. (150.–151. člen ZZZDR)

Posvojitvev je odvisna od pripravljenosti para in predvsem od primernosti para za določenega otroka. Tu je pomembno poudariti, da se ne išče otroka za par, ki ga ne more imeti, ampak se išče primerne starše otroku, ki iz kakršnegakoli razloga ne more živeti pri svojih roditeljih (CSD Ptuj in Ljubljana-Šiška, 2010).

Statistika posvojitvev za Slovenijo v številkah (vštete so posvojitve otrok v Sloveniji in tujini):

- v letu 2009 je bilo posvojenih 26 otrok,
- povprečna starost posvojiteljev otrok je 25–40 let,
- število vlog bodočih posvojiteljev-staršev na CSD-ju je 366,
- od teh 366 vlog jih je 233 ocenjenih kot primernih, za 82 primerov pa so podana mnenja za tujino (MMC RTV SLO, 2010).

3.3 OBLIKE PRIPRAV NA POSVOJTEV

Oblike priprav na posvojitvev so različne. Praviloma bi morale biti metode dela ob posvojitvi in pripravi nanjo prilagojene uporabnikom. Mnenja o tem, kakšna bi morala biti priprava na posvojitvev, pa so deljena.

Individualna priprava zajema:

- informativni razgovor s kandidati za posvojitvev,
- sprejem vloge za posvojitvev in ostale predpisane dokumentacije,
- individualni razgovori s kandidati za posvojitvev, kjer poleg socialne delavke sodelujeta še psihologinja in specialni pedagog,
- obisk na domu.

Če zakonca, ki želita posvojiti otroka, izpolnjujeta pogoje, določene z zakonom, in se v postopku ocenita kot sposobna vzgajati otroka in mu zagotoviti varno družinsko okolje, se uvrstita na čakalno listo.

Lahko pa se posamezniki vključijo v skupino za samopomoč. Člani skupine se sestajajo enkrat mesečno. Skupina je neformalna, namenjena je druženju, medsebojni podpori, izmenjavi izkušenj, skupnemu iskanju in pridobivanju informacij glede možnosti posvojitvev. Vključitev v skupino je prostovoljna odločitev vsakega posameznika. (CSD Ptuj, 2009)

3.3.1 Skupinsko delo

Skupinsko delo je metoda, ki je namenjena skupini in vsakemu posamezniku v njej. Vodja skupine sodeluje v skupinskih interakcijah, vendar ni član skupine in ni izenačen z drugimi. Vloga vodje izhaja iz poznavanja skupinske dinamike in potreb posameznikov po določenih znanjih, veščinah. Ko se trudi, da bi usposobil člane skupine, da bi dosegli svoje cilje, mora biti pozoren na to, da kontrolira lastne vrednote in želje. Ta metoda temelji na skupnem interesu skupine in skupinskih prizadevanjih za doseg določenih ciljev,

sprememb. Skupina podpira vsakega posameznega člana. Na ta način posamezniki pridobijo samozavest in izboljšajo svoje socialno funkcioniranje. (Milošević Arnold, 2003, str. 107)

3.3.2 Formalne skupine

Formalne skupine so po večini organizirane, označuje jih poseben namen ali funkcija, ki formalno določa pravila. Za formalne skupine je značilno, da imajo formalni način vodenja in vstopne in izstopne pogoje za člane, svoje ime in pogosto tudi razpoznavne znake. Te skupine so relativno trajne. (Kubale, 2001, str. 61)

3.3.3 Neformalne skupine

Neformalne skupine ponavadi tvorijo naključne skupine, ki nimajo formalnega vodstva in organizacije, čeprav si udeleženci izberejo neformalno vodjo (Kubale, 2001, str. 61–62).

3.3.4 Seminar

Cilj seminarja je izmenjava informacij, ki se nanašajo na določeno področje. Te informacije odgovorijo na vprašanja in običajno rešujejo specifične probleme. Seminar je kratek, navadno traja od ene ure do nekaj dni, je natančno opredeljen, ima določen program, katerega cilj je korist za udeležence. Idealno število udeležencev seminarja je okrog 20 slušateljev, čeprav je na nekaterih seminarjih udeleženi tudi 40 ali več slušateljev. Komunikacija pri seminarju je monolog – predavatelj podaja snov, udeleženci so v vlogi poslušalcev. Cilj seminarja je dopolnilno izobraževanje odraslih za načrtno razvijanje njihovih sposobnosti. To pomeni, da pridejo udeleženci na seminar, neobveščeni o kaki (svoji) sposobnosti, odidejo pa o njej obveščeni. Gre za proces seznanjanja, informiranja o kaki njihovi sposobnosti, ni pa cilj seminarja, da se bodo nečesa do konca naučili ali do konca pridobili neko sposobnost. (Omerza, 1999, str. 51)

3.3.5 Tečaj

Tečaj se od seminarja razlikuje po tem, da je to daljši sklop izobraževanja z eno temo. Snov se podaja sistematično, izčrpno in po zahtevnem zaporedju. Oseba, ki tečaj vodi, mora paziti, da snov poda dovolj natančno in da so teme pravilno porazdeljene. Manj se posveča k spodbujanju in motivaciji udeležencev. Na tečajih zdržijo do konca le dovolj motivirani kandidati, drugi zaradi golega predavanja nimajo zadosti tesnega kontakta in jim sama oblika dela postane nezanimiva. (Krajnc, 1979, str. 203)

3.4 PRIPRAVA OTROKA – POSVOJENČEVA STVARNOST V PRIPRAVI NA POSVOJITEV

Posvojenčevo stvarnost si je potrebno razlagati širše kot pojem identitete. Identiteta predstavlja lastno samopodobo, posvojenčevo stvarnost pa je sestavljena iz vseh delcev informacij in dogodkov njegovega življenja. Za posvojenega otroka je pravica do lastne stvarnosti pravica do raziskovanja dveh družin, njegove biološke in posvojiteljske (Bevc, 2002).

Identiteta imenujemo koncept, ki ga ima človek o sebi in se veže na vprašanja: kdo sem, kako sem nastal, kje je moje mesto v skupnosti, katere vloge moram igrati, kaj se od mene pričakuje in kaj se zgodi, če teh pričakovanj ne izpolnim, kaj hočem, kaj lahko izpolnim, kakšen je moj položaj v rodovniški liniji, kdo je bil pred menoj itd. (Swientek, 1999, str. 26)

Iskanje identitete je še zlasti prisotno v obdobju adolescence in prelomnih življenjskih obdobjih, kot sta poroka in ustvarjanje lastne družine. Nekateri posvojenci imajo težave z iskanjem identitete, dokler ne vzpostavijo stika z biološkimi starši. V trenutku, ko pride do srečanja, pa vidijo, da se podoba, ki jo imajo o roditeljih, razlikuje od resničnosti. (Klun, 2009)

Če otrok ne ve, zakaj je bil oddan v posvojitev, je vse, kar lahko naredi, da si ustvari svojo razlago. Krivdo za to, da so ga oddali, prevzame nase z mišljenjem, da ni bil dovolj dober, da bi ga roditelji obdržali. (Klun, 2009)

Resnico, da je otrok posvojen, prej ali slej izve vsak posvojenec. Čeprav nimajo nikakršne čustvene povezave z biološkimi starši, je prisotna želja po srečanju. Strokovni sodelavci si prizadevajo, da bi adoptivni starši resnico o posvojitvi otroku povedali v zgodnjih letih življenja, saj spoznanje o otrokovem rojstvu raste z njim, na začetku kot lepa zgodba, pozneje pa starši z odgovori na njegova vprašanja dopolnjujejo celotno resnico. (Klun, 2009)

Če so starši dobro pripravljene na posvojitev in če socialni delavci posredujejo vse potrebne informacije posvojiteljem, posvojenci kasneje nimajo večjih ovir pri oblikovanju lastne identitete (Kojić, 2004).

Vsi otroci gredo skozi identifikacijski proces. Želijo biti del družbe in biti taki, kot so vsi okoli njega. Posvojeni otroci so v manjšini, saj je večina otrok vzgajanih od staršev, ki so jih rodili. Ti otroci se bodo neradi izpostavljali in govorili o posvojitvi. Posvojeni otroci največkrat pomislijo na posvojitev med odraščanjem in v trenutkih, ko jih navdaja čustvo žalosti.

Prikrivanje informacij reproducira življenjske laži in na takšen način posvojenemu otroku omogoča zatekanje v domišljijo. Otroci, ki nič ne vedo, slutijo in proizvajajo izjemoma težke psihične motnje. (Swientek 1999, str. 24)

Posvojenčeva stvarnost pomeni tudi to, da posvojitelja sprejmeta posvojenega otroka točno takega, kot je, in ne takega, kot bi moral biti, če bi bil njen rodni otrok. O tem pišeta tudi Smith in Howard (1999), ki pravita, da imajo posvojitelji fantazije o podobnosti posvojenega otroka z otrokom, ki bi ga sicer spočeli in rodili sami.

Resnico je otroku težko povedati že, ko je majhen, še težje pa je, ko je večji. In če odnos med posvojiteljem in posvojencem temelji na prikrivanju in molku o njegovem izvoru, bo o resnici še težje govoriti kasneje, ko bomo menili, da je otrok dovolj star. (Klun, 2009)

3.5 REALNA PRIČAKOVANJA GLEDE OTROKA

Pri posvojitvi se prepletata dva segmenta, ki sta potrebna za uspešno posvojitvev. Prve so potrebe otroka in njegove posebnosti. V pripravi na nadomestno starševstvo so v društvu Deteljica upoštevane naslednje posebnosti posvojenca:

- otrokova starost,
- razmere, v kakršnih je živel,
- izkušnje z biološkimi starši, sorodniki, vrstniki ali rejništvom,
- njegovo zdravstveno stanje – čustveni in telesni razvoj,
- otrokovo vedenje,
- travmatična doživetja,
- možnost stikov z matično družino in sorodniki, rejniško družino ali ostalimi pomembnimi osebami iz socialne mreže.

Drugi pomemben segment pa so pričakovanja posvojiteljev. Realna pričakovanja so pričakovanja posvojiteljev o tem, kakšen bi moral biti posvojeni otrok, da bi ga posvojitelji lahko sprejeli v svojo družino. Pričakovanja bodočih posvojiteljev glede otroka so lahko:

- otrokova starost,
- otrokov spol,
- otrokovo zdravstveno stanje,
- otrokova travmatična doživetja,
- otrokova nacionalna pripadnost.

Pri vsaki posvojitvi je pomembna združljivost otrokovih potreb z realnimi pričakovanji bodočih posvojiteljev.

Bodoči posvojitelji se o predsodkih, povezanih s posvojenim otrokom, ne upajo govoriti s svojimi strokovnimi delavci, saj se bojijo, da bi si omejili možnosti za posvojitvev.

Biti odkrit pri izoblikovanju realnih pričakovanj je morda ena izmed najtežjih nalog, s katerimi se sooča posvojiteljski par, saj se povezujejo s čustvi, strahovi in predsodki. Par, ki ima na primer predsodke do Romov, bo v svojo skupnost težko sprejel romskega otroka.

Pari, ki se odločajo za posvojitvev, imajo na začetku pričakovanja glede otroka zastavljena širše cilje, sprejeli bi vsakega otroka ne glede na starost, poreklo, zdravstveno stanje ... Šele ko se par zazre vase in pričakovanju do otroka nameni več pozornosti, se izoblikujejo realna pričakovanja, v skladu s katerimi bi lahko živeli.

Realna pričakovanja se lahko spreminjajo, temu je potrebno nameniti veliko pozornosti in poglobljanja, kar se ponavadi pridobi s pomočjo strokovne pomoči v organizirani obliki priprave.

Neuspešne posvojitve so velikokrat zgrajene na nerealnih pričakovanjih, ko par naredi vse, da bi prišel do otroka, ne glede na sposobnosti, kakšnemu otroku bi lahko bili dobri starši (Društvo Deteljica, 2010).

4 VRSTE POSVOJITEV

4.1 KONCEPT POPOLNE IN NEPOPOLNE POSVOJITVE

Popolno posvojitve ali adopcije ureja ZZZDR, s katero se posvojenec popolnoma izloči iz rodbine naravnih staršev (kar pomeni, da vse medsebojne pravice posvojenca, naravnih staršev in drugih sorodnikov prenehajo) in povsem preide v rodbino posvojitelja, v kateri dobi položaj naravnega otroka posvojitelja (oziroma obeh posvojiteljev, če gre za zakonca), z vsemi pravicami in dolžnostmi v razmerju do posvojitelja in do njegovih sorodnikov. Posvojitelje se vpiše v rojstno matično knjigo. Popolne posvojitve ni mogoče razvezati. V nasprotju z drugimi državami, ki poznajo tudi nepopolno posvojitve, ki pa je razvezljiva, je pri nas prevladalo stališče, da se bodoči posvojitelji zanimajo edino za popolno posvojitve, ker jim ni treba biti v strahu, da se bodo kdaj pojavili posvojenčevi naravni starši z zahtevo, naj jim vrnejo otroka. (Zupančič, 1999, str. 119)

4.1.1 Koncept zaprte posvojitve

Koncept zaprte posvojitve temelji na anonimnosti bioloških in adoptivnih staršev. Pri tem modelu posvojitve sta izvor in preteklost otroka velika skrivnost, ki ga spremlja skozi celo življenje. Swientek to skrivnost opisuje kot senco, ki posvojencu preprečuje oblikovanje lastne identitete (Swientek v: Rapoša Tajnšek s sodelavci, 1999, str. 5).

Že leta 1987 je Sorosky s sodelavci v svoji raziskavi opozoril na dotlej "skrite" negativne posledice zaprtih posvojitve, pri katerih je bila povsem in dokončno prekinjena sleherna vez med posvojencem in njegovo preteklostjo (Sorosky v: Rapoša Tajnšek, 1999).

Otroci, ki so posvojeni po tem modelu, imajo pogostejše čustvene in psihične težave, kot otroci pri odprtih posvojitvah, saj sta izvor in preteklost posvojenega otroka obdana z veliko skrivnostjo, ki ga spremlja skozi življenje.

Model zaprte posvojitve ne podpira posvojiteljev pri njihovi starševski vlogi, ker ovira pristajanje družine na resničnost in ne pospešuje, temveč zmanjšuje razvidnost družine ter sposobnost za konflikt (Čačinovič Vogrinčič v: Rapoša Tajnšek s sodelavci, 1999, str. 5).

4.1.2 Koncept odprte posvojitve

V obdobju, ko se je v Sloveniji oblikoval model popolne posvojitve, je stroka začela poudarjati pomen odprte posvojitve. Odprta posvojitve je edini možen koncept socialnega dela v odnosu do vseh treh udeležencev v trikotniku posvojitve. Odprta posvojitve ne pomeni le, da posvojiteljem povemo, da otroku ne smejo prikriti dejstva, da je posvojen. Pri tem gre za veliko zahtevnejše spreminjanje vrednot, pogledov, pričakovanj in ravnanja vseh udeležencev. Koncept odprte posvojitve torej omogoča stike posvojenega otroka z biološkimi starši in možnost, da biološki starši dobijo informacije o otroku in njegovem življenju v posvojiteljski družini. (Rapoša Tajnšek v: Klun, 2009, str. 37)

Izkušnje so pripeljale do zagovarjanja srečanj med otroki in roditelji. Pomembno je raziskati motive in pripravljenost vseh, ki so vpleteni. V prid srečanju in ohranjanju

občasnih stikov med biološko materjo in posvojencem ter posvojitelji govorijo tudi ameriške raziskave odprtih posvojiteljev vse od leta 1987 dalje. Rezultati kažejo, da otroku stiki z biološko materjo ne škodijo, ampak koristijo.

Koncept odprte posvojitve vsem udeleženi v posvojitelskem trikotniku omogoča pravico do resničnosti. Otrok mora izvedeti resnico o svojem izvoru, saj je to nujno potrebno za oblikovanje njegove identitete. Posvojitve se med seboj zelo razlikujejo, prav tako tudi doživljanje vseh vpletenih, zato srečanja niso vedno izvedljiva. Pri stikih z otrokovimi biološkimi starši moramo ravnati previdno. Če predpostavljamo, da bi bili stiki koristni za vse vpletene, to lahko priporočamo, drugače se srečanju raje izognemo. To je potrebno odigrati profesionalno. Ne glede na željo posameznika moramo delati tako, da bo dobro za vse vpletene. Najprej pa moramo upoštevati željo otrok in zagotoviti njihovo varnost. (Bevc v: Klun, 2009, str. 37-38)

4.1.3 Nepopolna posvojitev

Nepopolne posvojitve, sklenjene s posvojitveno pogodbo po prejšnjih predpisih, še vedno obstajajo. Če so podani pogoji po ZZZDR se lahko nepopolne posvojitve spremenijo v popolne, sicer pa zanje veljajo določbe temeljnega zakona o posvojitvi (TZP) iz leta 1957. Ker se nepopolne posvojitve ne morejo več sklepati, določbe o nastanku in pogojih za (nepopolno) posvojitve niso pomembne, pač pa so še vedno aktualne določbe o posledicah in prenehanju posvojitve. Pri nepopolnih posvojitvah med posvojiteljem in mladoletnim posvojencem ter njegovimi potomci obstajajo pravice in dolžnosti, kakršne so med starši in otroki. Posvojitelj izvršuje roditeljsko pravico in dolžan ga je tudi preživljati. Takšna posvojitev ne vpliva na pravice posvojenca do njegovih staršev in drugih sorodnikov, kakor tudi ne na njegove dolžnosti do njih. (Zupančič, 1999, str. 126)

4.1.4 Enostranska posvojitev

O enostranskih posvojitvah govorimo takrat, ko eden izmed zakoncev posvoji otroka drugega zakonca. Ta vrsta posvojitve je pogosta v sestavljenih družinah. Stroka tej obliki ne namenja posebne pozornosti, saj otrok še vedno živi z enim biološkim staršem. Tudi pri enostranskih posvojitvah se dogaja, da je resnica o posvojitvi prikrita. V enostransko posvojitve mora privoliti tudi drugi otrokov roditelj, razen v primerih, če ne živi več ali če so podani razlogi, iz katerih njegova privolitev ni potrebna. (Klun, 2009, str. 37)

5 CENTRI ZA SOCIALNO DELO

Posvojitve kot socialne varstvene ukrepe za otroke v Sloveniji izvajajo po zakonskih pooblastilih državne službe oziroma javni zavodi centri za socialno delo.

Centri za socialno delo odločajo o družinskih razmerjih v upravnem postopku, posledično pa po istem postopku odločajo tudi o posvojitvi. Pravila o postopku za posvojitve vsebuje Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (dalje ZZZDR), od 146. do 151. člena. ZZZDR nalaga centrom za socialno delo različne naloge, ki jih na področju posvojitve izvajajo kot javna pooblastila.

Socialno delo nikoli ni bilo samo delo s posameznikom, ampak je bilo tradicionalno razumljeno na treh ravneh: delo s posameznikom, s skupino in s skupnostjo. Socialno delo je socialno svetovanje.

Razumevanje socialnega problema in udeležencev v problemu kot konkretnih posameznikov in načelo vključevanja vseh udeležencev socialnega problema v reševanje je pomenilo ključni integrativni moment treh ravni socialnega dela. Meje socialnega dela kot posebne stroke se vse bolj širijo na področje družbenega dela kot nespecifičnega družbenega in dobrodelnega udejstvovanja. (Mesec, 2002, str. 118)

Za socialno delo je pomembno tudi dognanje, da so pripovedi pomembni deli diskurza. Zelo pomembno je, da socialni delavci ohranjajo pripovedi uporabnikov ter upoštevajo načine konstrukcije pomena v njihovih zgodbah. Življenjski svet uporabnikov, ki je osrednji delovni teren socialnega dela, je mogoče zelo dobro rekonstruirati prav na podlagi njihovih pripovedi. (Urek, 2002, str. 193)

Socialni delavci se veliko vključujejo v oblikovanje in delovanje različnih skupin za samopomoč, toda njihova izobrazba in vloga ustvarjata pozicijo moči in vlogo eksperta, zato blokira njihovo pozitivno delovanje v skupinah za samopomoč. Vendar pa lahko na drugi strani s svojim delom odigrajo tudi zelo pomembno in pozitivno vlogo. (Ramovš, 2002, str. 156)

5.1 VLOGA STROKOVNEGA DELAVCA NA PODROČJU POSVOJITVE

V socialnem delu je ena najtežjih nalog sprejeti strokovno odgovornost za odvzem otroka in jo potem tudi izpeljati. Ravno tako je težko svetovati in podpreti žensko, ki se odloča za oddajo otroka v posvojitve, saj s svetovanjem nosi del odgovornosti. Marsikateri strokovni delavec na področju socialnega dela si upravičeno postavlja vprašanje, kako delati in ali dela prav. (Bevc, 1999, str. 64)

Kljub temu da je to področje zakonsko urejeno, se v praksi izkaže, da se posvojitve med seboj zelo razlikujejo. Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, ki posvojitve ureja, določa le najnujnejše pogoje za razmerja, ki nastanejo s posvojitvijo. Za delo na tem področju niso izoblikovane nobene smernice, zato so socialni delavci in drugi strokovnjaki na tem področju prepuščeni lastni iniciativi. Prav zaradi tega pa prihaja do neenakovredne

obravnave pri postopku posvojitve.

Temeljno izhodišče, iz katerega mora socialni delavec izhajati pri odločanju o posvojitvi, je, da poišče otroku dobre starše, ki mu bodo nudili tople in varen dom; ne pa obratno, da izbira med otroki takšnega, ki bi bil po meri, željah, predstavah in zahtevah posvojitelja (Zupančič, 1987, str. 114).

5.2 CENTER ZA SOCIALNO DELO ŠMARJE PRI JELŠAH

»Pri svojem delu uporabljam kot vodilo Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, pomagamo pa si tudi s Konvencijo o otrokovih pravicah, Katalogom del in nalog in ostalo strokovno literaturo,« so besede strokovne delavke pri CSD Šmarje. Povedala je, da na njihovem območju ne beležijo posebno velikega zanimanja za posvojitve. Posvojitve v številkah izgleda takole:

- v letu 2007 je bila realizirana in pravnomočno končana ena posvojitve,
- v letu 2008 ni bilo realizirane nobene posvojitve, prav tako ni bilo vlog oziroma staršev (parov), ki bi čakali na posvojenega otroka,
- v letu 2009 so imeli en čakajoč par,
- v letu 2010 en čakajoč par in ena realizirana posvojitve (še ne pravnomočna).

Letos so uspešno oddali otroka v vzgojo in varstvo z namenom posvojitve čakajočemu paru (nanj je čakal od leta 2009). Pari, ki so se odločili za posvojitve, so bili stari od 30 do 40 let, pa tudi do 45 let. Razlogi roditeljev oziroma bioloških staršev, da so se odločili otroka oddati v posvojitve, pa so bili predvsem že zaznana revščina – torej ekonomski razlogi, veččlanska družina in nosečnost z drugim partnerjem.

Konkretno o posvojitvi:

Že od leta 2009 so imeli na listi čakajoči par. Njuna starost je bila okoli 40 let. Glede otrokovih želja nista postavljala nobenih posebnih zahtev, želela sta si le mlajšega otroka oziroma dojenčka. Ponudila se je možnost posvojitve otroka, starega eno leto, ravno primerne za njega. Otroka je v posvojitve oddala mamica zaradi zelo slabih ekonomskih razmer. Tako so izpeljali postopek in so ravno sedaj znotraj zakonsko postavljenega enoletnega roka. Med tem časom nadzorujejo družino posvojenega otroka, opravljajo obiske na domu, da sami vidijo in spremljajo, kako se je otrok »vklopil« v novo družino in kako se odvija njihova komunikacija, razvoj in odnos. Za ta čas je postavljen skrbnik za posvojenega otroka. Ta skrbnik je oseba, zaposlena pri Centru za socialno delo Šmarje. Postopek posvojitve v celoti speljejo sami. Vloge oziroma prošnje za mednarodno posvojitve še niso obravnavali.

Slabe izkušnje pri delu na področju posvojitve:

Ni slabih izkušenj, ki bi bile vezane na posvojitelje ali posvojence, ampak na področje zakonodaje, saj ni postavljenega enotnega postopka, tako da delavci kar sami po svoji presoji in skupnih odločitvah speljejo postopke. Smiselno bi bilo, glede na to, da ni veliko vlog, da bi postopke posvojitve reševali le v večjih centrih za socialno delo.

5.3 CENTER ZA SOCIALNO DELO ŠENTJUR

V omenjenem centru v zadnjih petih letih niso imeli nobene posvojitve. Izjema je bilo leto 2008, ko je bila izvedena mednarodna posvojitev iz Rusije. Prav tako so v letu 2008 prejeli vlogo za posvojitev otroka iz Slovenije. V letu 2009 ne beležijo nobene posvojitve, en par je na čakalni listi, v letu 2010 pa prav tako še niso izvedli posvojitve in kot kaže, do uresničitve v letošnjem letu še ne bo prišlo. Zadeva ostaja odprta.

In kako poteka pri njih postopek posvojitve:

Bodoči posvojitelji pridejo na prvi obisk, kjer jim strokovna sodelavka na podlagi vložene vloge oziroma zahtevka določi prvi termin srečanja, udeležence vabijo z vabilom. Seznanijo jih z zakonodajo, pojmom posvojitve, s tveganjem, ki jo posvojitev prinaša (kar določa zakon). Bodoča posvojitelja morata predložiti potrdila, da sta nekaznovana, zdrava, o premoženjskem stanju in druga potrdila, zahtevana z zakonom. Prav tako paru ponudijo možnost vključitve v društvo Deteljica. Ko je razgovor končan, se sestavi zapisnik in strokovna delavka te podatke posreduje naprej k psihologinji.

Naloga psihologinje je, da na podlagi pridobljenih podatkov stranko ponovno vabi na razgovor, kjer opravi razgovor in naredi psihološki test. O tem se ponovno sestavi zapisnik.

Po opravljenih razgovorih in dobljenih podatkih se obe, tako socialna delavka in psihologinja, odpravita na dom bodočih posvojiteljev, kjer si ogledata primernost novega doma, boljše spoznata realno sliko bodočih posvojiteljev, njihov način življenja in podobno.

Po tem ogledu sledi ponovno razgovor na centru, bodoče posvojitelje vabijo z vabilom – tretjič.

Na sestanku jih seznanijo in soočijo s psihološkim testom, razmerami na domu, mnenjih po opravljenih razgovorih, torej z vsemi ugotovitvami in dejstvi, zadeva je posvojiteljem podana celovito.

Po tem razgovoru imajo bodoči posvojitelji nekaj časa za premislek, nato jih ponovno vabijo na obisk.

Takrat zakonca povprašajo, če še vztrajata, soočijo ju še enkrat z vsemi pozitivnimi in negativnimi posledicami. Če sta posvojitelja še vedno trdno odločena v posvojitev, se prične postopek posvojitve. Strokovna delavka in psihologinja podata svoji mnenji strokovnemu timu, ki ga sestavljajo strokovna sodelavka, psihologinja in pravnik, in ti člani odločajo o vlogi oziroma primernosti bodočih posvojiteljev. Sprejmejo odločitev in seznanijo vlagatelje.

Mnenje o zakonodaji na tem področju:

Vsi strokovni delavci se pri svojem delu – poteku posvojitve – »držijo« krovnega zakona, to je Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR). Pravnika oziroma kakšnega drugega Navodila, ki bi opredeljeval posebne postopke in načine dela in postopek izvajanja, ni. Vsak socialni delavec si sam (ni nujno), na podlagi ZZZDR sestavi formular, oziroma lastna navodila, ki mu služijo kot pripomoček pri delu.

5.4 VLOGA IN POMEN DRUŠTVA »DETELJICA« PRI POSTOPKU POSVOJITVE

Društvo posvojiteljskih družin Deteljica je bilo ustanovljeno septembra 1994 na pobudo zakoncev, ki so že sprejeli otroka v posvojitev ali pa so na otroka še čakali in so se želeli čim boljše usposobiti za starševstvo. Članstvo je prostovoljno, sedež društva pa je na Grablovičevi 28, v Ljubljani. V okviru društva se izvaja projekt Preventivne pomoči otroku, ki ga vodita diplomirani socialni delavki Viktorija Bevc in Anita Kovačec. Osnovni cilj dela v projektu je temeljita priprava parov na starševstvo tujemu otroku. Delo poteka v skupini 10–12 zakonskih parov. Vključitev v skupino je prostovoljna, ko pa se vključijo in sprejmejo pravila, so srečanja obvezna.

Po dolgih letih razočaranj, obupa, močne želje po otroku se pare usmeri v iskanje drugih rešitev, saj je zdravljenje zaključeno in ni dalo zelenih rezultatov. S pari, ki neuspešno zaključijo zdravljenje, se srečamo na centrih za socialno delo, v postopkih posvojitve, ko posvojitev tem parom pomeni zadnjo možnost imeti otroka in zopet so soočeni s tem, da v Sloveniji ni dovolj otrok, da so čakalne vrste ..., ko postanejo kandidati za posvojitev, se lahko vključijo v program preventivne pomoči otrokom v Društvo Deteljica ali v skupine za pripravo na posvojitev, ki delujejo pri nekaterih centrih za socialno delo. O dolgotrajnem zdravljenju neplodnosti, ki ni obrodilo rezultata, kot problemu, ki se v končni sekvenci pokaže, kot kriza, ki par zaznamuje v okolju, pogosto povzroči samoizolacijo, poseže v kakovost vsakdanjega življenja veliko piše voditeljica programa mag. Viktorija Bevc, ki vodi program priprave na nadomestno starševstvo v Deteljici že od njegove ustanovitve leta 1992. Z organiziranjem sistematične priprave na nadomestno starševstvo je Deteljica zapolnila praznino, ki je zevala v postopku posvojitve in rejništva otroka. S posluhom do težav, ki jih doživljajo neplodni pari, in razvojem psiho-socialne pomoči v zakonski krizi zaradi neplodnosti pa je dopolnila tudi spekter pomoči ljudem v stiski.

Velik del anketirane populacije (anketa udeležencev društva) se čuti zaznamovan kot posameznik in kot par, ker nimajo otrok. Ugotavljamo, da se v populaciji neplodnih parov poraja občutek manjvrednosti in nekoristnosti, življenje brez otroka za njih nima pravega smisla, je žalostno in dolgočasno. Pred vključitvijo v program je njihovo življenje pretežno preokupirano z mislimi na nosečnost, neplodnost in otroka. Po vključitvi v program priprave na posvojitev, v sklopu katerega poteka tudi program pishosocialne pomoči v težavah zaradi neplodnosti, se miselne okupacije močno zmanjšajo in pride do radikalnih sprememb v občutenju nekoristnosti, v doživljanju žalosti in depresije, v zmanjšanem obsegu misli na nosečnost in jalovost. Ostaja pa še vedno povsem razumljiva prisotnost misli na otroka, vendar ne več v smislu odvisnostne potrebe po otroku. (Bevc, 2006, str. 58)

Raziskava kaže, da je čustveno stanje neplodnega para pred vključitvijo v program tako močno prizadeto zaradi neplodnosti, da spravlja zakonca v hudo duševno stisko. Človek v stiski pa je tako prezaposlen sam s seboj, da sčasoma dobi občutek »vrtenja v krogu«. Vse to se izraža kot preživljanje travm skozi telesne občutke prehlada, telesne bolečine, glavobola, motenj spanja in tudi skozi preplavljenost s čustvi depresije, obupa in jeze. Ob tem se odpira vprašanje duševno-telesno-socialnega stanja človeka, torej celostnega zdravja neplodnega para, ki želi posvojiti otroka. In rezultati anketirancev kažejo prav na takšno stanje pred vključitvijo v program, torej na močno čustveno prizadetost. V takem stanju pa ne zmorejo celostno funkcionirati, zato je vprašljivo zadovoljevanje potreb posvojenega otroka za njegov zdrav razvoj, še zlasti če upoštevamo, da so ti otroci pogosto že sami zelo travmatizirani.

S programom se udeleženci razbremenijo čustvenega pritiska zaradi neplodnosti, kar pomeni, da program učinkuje na čustveno stabilnost neplodnega para, to pa ima za

posledico zadovoljno funkcioniranje para in je temelj dobrih odnosov v posvojiteljski družini. Za marsikaterega udeleženca je to društvo prvi varen prostor, kjer lahko zakonca odkrito spregovorita o doživljanju neplodnosti, saj je ta tema za par zelo občutljiva in se niso pripravljene pogovarjati brez zagotovljene varnosti in zaupanja. (Bevc, 2006, str. 58)

V programu so strokovne informacije, svetovanje, podobne izkušnje drugih članov in soočanja na srečanjih skupine zelo dobrodošle. Dobre rezultate daje prav timsko delo, kjer pride med člani skupine do prenosa izkušenj, svetovanja, informiranja, prijateljstva med pari in družinami itd.

Cilj Društva Deteljica je v tem, da neplodne pare pripravijo na posvojitev, da jih razbremenijo pritiska zaradi neplodnosti, ki močno vpliva na sposobnost za posvojitev otroka, saj pari dosežejo čustveno stabilnost, kar splošno vpliva na dobro počutje para in na odnos do otroka, saj se po mnenju strokovnjakov »duševno počutje odraslih prenaša na otroke«. (Bevc, 2006, str. 58–59)

Posvojitev otroka je socialnovarstvena oblika pomoči otroku, ki ostane brez zakonitih zastopnikov, torej brez staršev, ki bi mu omogočili zdrav psihični in telesni razvoj. Ukrep posvojitve otroka postavi strokovno službo pred zelo odgovorno odločitev, saj z izborom posvojiteljev usodno zaznamuje otrokovo življenje (Bevc, 2006, str. 51).

Strokovnjaki terapevtskih praks še vedno ne upoštevajo izkušnje neplodnosti, ki pogublja par. Prvič, ker neploden par o tem molči, ne želi spregovoriti in v tem pogledu ne išče pomoči, in drugič, ker se marsikateri par morda niti ne zaveda, kje so korenine zakonskih težav. (Bevc, 2006, str. 51)

V doktrini socialnega dela tako v svetu kot pri nas še vedno obstaja nerešena dilema, ali paru v takem čustvenem stanju dati otroka v posvojitev ali najprej ponuditi paru pripravo na posvojitev otroka, kjer se bo lahko še pred sprejemom otroka razbremenil čustvenega pritiska neplodnosti in njenih posledic (Bevc, 2006, str. 51).

6 RAZLOGI ZA POSVOJITEV

6.1 NEPLODNOST

V Sloveniji se približno 13 % parov sooča z neplodnostjo. Raziskave o doživljanju neplodnosti in spoprijemanju s problemom ter posledicami kažejo nizko samovrednotenje, depresijo, občutke velike žalosti, razdražljivost, občutljivost, težave s partnerjem, nezadovoljivo seksualno življenje, socialno samoizolacijo, obsedenost z mislimi na zanositev in na otroka, strah pred bolečimi srečanji z otroki sorodnikov in prijateljev, ki jih spominjajo na lastno prikrajšanost. Za večino zakoncev je neplodnost boleča izkušnja drugačnosti. (Bevc, 2006, str. 51)

Neplodni pari »se čutijo zaznamovane zaradi neplodnosti, povzročajo močno preobremenjenost z mislimi, ki izhajajo iz strahotne želje po otroku«. Preplavljeni so z mislimi na nosečnost, neplodnost, z žalostjo in depresijo, z mislimi na otroka, z občutkom nekoristnosti. (Bevc, 2006, str. 55)

Čustveno breme, ki spremlja neplodnost, se včasih zdi neznosno. Občutki žalovanja, jeze, frustracij, razočaranja ter vsa ostala težka čustva spremljajo soočanje z neplodnostjo. Stres in čustvena travma ob vedno novem poizkušanju, da bi zanosili, to breme še povečajo. Nezmožnost zanositve in ustvaritve biološke družine zavzame celo življenje in presega ostale stvari. Vendar je potrebno iti skozi vse to, da bi lahko postali dobri starši posvojenemu otroku. (Allison, 2009)

Rešitev vidijo v posvojitvi otroka in s tem odpravo žalosti zaradi neplodnosti. Pri takih parih se otrok pojavlja kot vrednota, ki je za par edini življenjski smisel in »psihoterapevtsko sredstvo« za doseganje čustvene stabilnosti in spolne potrditve in zapolnitev bivanjske praznine. (Bevc, 2006, str. 55)

Par se neplodnosti sramuje in o tem ne želi spregovoriti. Večina neplodnih parov je prepričanih, da bo neplodnost rešila posvojitev otroka. Niso se pripravljene sprijeti s krizo neplodnosti, dokler niso nagovorjeni v svoji bolečini. Pri večini neplodnih parov gre za močno doživljanje neplodnosti kot zaznamovanosti in globoko čustveno prizadetost zaradi nesposobnosti biološke reprodukcije. Neplodnost je izjemno stresno stanje, ki potisne par v krizo. (Bevc, 2002, str. 31)

Da se lahko sprijaznimo z neplodnostjo in pogledamo še druge možnosti, kako imeti otroka drugače kot z lastno nosečnostjo, sta potrebna čas in čustveno sprejetje. Vztrajnost vodi po poti od misli, da je posvojitev možnost, da si ustvarimo družino, do vprašanj, ki se pri tem odpirajo, strahu, ki nas obdaja, do resničnosti in veselja. (Allison, 2009)

7 MEDNARODNE POSVOJITVE

V Sloveniji so možnosti za posvojitve otrok zelo majhne. Bodoči posvojitelji morajo nanjo čakati več let, nekateri med postopkom celo obupajo. Želja po starševstvu je velika, možnost za njeno uresničitev pa na državni ravni minimalna. Prav tu je razlog, da se vse več parov odloča za posvojitve otroka iz tujine. (Šavli, 2009, str. 16)

Zgodovina mednarodnih posvojitvev je kratka. Njihovo število se je povečalo po drugi svetovni vojni in nato v sedemdesetih in osemdesetih letih 20. stoletja. V Sloveniji je število mednarodnih posvojitvev nizko, natančnega števila pa ne ve nihče. Kljub temu da je potrebno na nacionalne posvojitve v povprečju čakati pet let, so mednarodne posvojitve še vedno redke. Razlog je predvsem v slabi osveščenosti ljudi kakor tudi neznanje strokovnih (socialnih) delavk in delavcev.

Zaradi velikega nesorazmerja med številom posvojenih otrok in številom parov, ki želijo posvojiti otroka, so posvojitve v Sloveniji že nekaj časa deležne precejšnje medijske odmevnosti. Pozornost javnosti je danes namenjena zlasti stiskam bodočih posvojiteljev, ki dolga leta zaman hrepenijo po otroku. Prav zaradi dolge čakalne dobe se nekateri odpravijo po otroka v tujino. (Šavli, 2009, str. 15)

Odločitev posvojiti otroka v drugi državi se na prvi pogled ne zdi slaba, pri tem pa je treba upoštevati nekaj dejstev, še zlasti otrokovo dobro, zaradi česar je treba zanj najti čim ustrežnejšo družino. To ne pomeni le dejstva, da imata bodoča starša dober medsebojni odnos in sta gmotno dobro preskrbljena, ampak tudi, da je treba otroku, ki prihaja iz drugačnega kulturnega, verskega ali nacionalnega okolja, omogočiti spoznavanje njegovega rojstnega okolja. Otrok ima pravico spoznati svoje korenine. Posvojitelji, ki se tega zavedajo, bodo otroku omogočili spoznati njegovo rodno kulturo in veroizpoved. Poleg tega mora par, ki se odloči za posvojitve tujega otroka, dobro preučiti zakonodajo in postopek posvojitve v tuji državi. S tem zmanjša možnosti poznejših zapletov. (Šavli, 2009, str. 15)

Pri posvojitvah se uporabljajo naslednji zakoni:

Osnovna načela posvojitve izhajajo iz Ustave RS (56. člen), ki govori o pravici otrok. Kot pravni vir je Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Ur. l. RS, št. 69/2004), Zakon o osebnem imenu (Ur. l. RS, št. 20/2006), Zakon o socialnem varstvu (Ur. l. RS, št. 36/2004), Zakon o državljanstvu Republike Slovenije (Ur. l. RS, št. 7/2003), Zakon o dedovanju (Ur. l. RS, št. 17/1991), Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (Ur. l. RS, št. 110/2003), Konvencija o varstvu otrok in sodelovanju pri meddržavnih posvojitvah oziroma Haaška konvencija (Ur. l. RS-MP, št. 14/1999), Zakon o mednarodnem zasebnem pravu in postopku (Ur. l. RS, št. 56/1999). (Rezar, 2009, str. 52–53)

7.1 POSVOJITEV OTROK IZ RUSIJE

Vsako leto se vse več Slovencev odloči za posvojitev otroka iz Ruske federacije. Razlogi za to so predvsem krajša čakalna doba in hitrejša prilagodljivost otroka na novo okolje, ker tako Ruska federacija kot tudi Slovenija spadata med slovanske države. Čakalna doba naj bi bila od šest mesecev do največ enega leta, kar je precej manj kot približno desetletno čakanje v Sloveniji. Institut posvojitve je v Ruski federaciji urejen v njenem Družinskem zakoniku. Ta podrobno ureja pogoje za posvojitev, razmerja, ki nastanejo s posvojitvijo, in njen postopek. Ta krovni zakon pa urejajo še drugi normativni akti s tega področja. V Ruski federaciji postaja institut posvojitve vse aktualnejši in vse bolj zelen, kar potrjuje tudi praksa. V zadnjih desetih letih je bilo posvojenih več kot 60.000 ruskih otrok, od tega 45.000 v tujino. Verjetno se bo to gibanje k nadaljnjemu naraščanju posvojitvev ne le ohranjalo, temveč tudi okrepilo. (Šavli, 2009, str. 15)

V Sloveniji bi bilo potrebno uvesti natančno in enotno evidenco posvojenih otrok iz tujine, da bi država lahko skrbela za njihove koristi. (Šavli, 2009, str. 17)

7.1.1 Kaj je treba vedeti pri posvojitvi otroka iz Rusije?

Osnovna pravila, ki urejajo mednarodno posvojitev otrok, ki so ostali brez skrbi staršev, so določena v naslednjih dveh mednarodnih dokumentih:

- Deklaracija Združenih narodov o družbenih in pravnih načelih varstva in blaginje otrok s posebnim poudarkom na rejništvu in posvojitvi na državni in mednarodni ravni,
- Konvencija ZN o otrokovih pravicah, ki jo je Slovenija ratificirala 20. maja 1999.

Deklaracija v uvodnih določbah in Konvencija v točki b 21. člena določata, da je »mednarodna posvojitev lahko alternativen način skrbi za otroka, če zanj ni moč najti rejniške ali adoptivne družine ali na ustrezen način poskrbeti zanj v njegovi matični državi« (Šavli, 2009, str. 15).

Prepovedano je kakršnokoli okoriščanje na račun posvojitve. Nad posvojitvijo otrok bdi zapisana zakonodaja v Haaški konvenciji, ki vsebuje zaščitne ukrepe in zagotavlja, da so meddržavne posvojitve v otrokovo korist in da se spoštujejo njegove temeljne pravice, priznane v mednarodnem pravu. Zakonodaja Ruske federacije dopušča, da njene državljane posvojijo tujci, osebe z ruskim državljanstvom, ki imajo stalno prebivališče v tujini in osebam brez državljanstva.

V posvojitvev gredo oziroma so v evidenci tisti otroci, ki so ostali brez skrbi in vzgoje svojih staršev, in tisti otroci, za katere Center za socialno delo ne najde primerne družine (Šavli, 2009, str. 15–16).

Državljan tuje države, ki želi posvojiti otroka iz Ruske federacije, mora podati pisno izjavo s prošnjo za posredovanje podatkov o otrocih iz evidence podatkov. Domači državljani imajo prednost pred tujimi, kar je razvidno iz 124. člena Družinskega zakonika Ruske federacije. Vsi bodoči posvojitelji lahko pridobijo podatke o otrocih, ki se jih lahko odda v posvojitev, šele po preteku šestih mesecev od dneva vpisa teh podatkov v register. Ta rok je fiksni in se ga ne da podaljšati ali skrajšati. Kot dan vpisa v bazo podatkov pa se šteje tisti dan, ko so na centru za socialno delo, pristojnem po kraju otrokovega prebivališča oziroma, kadar gre za zavrženega otroka, po kraju, kjer je bil najden, izpolnili dokumentacijo za otroka, ki je ostal brez oskrbe staršev. (Šavli, 2009, str. 16)

Pogoji, ki jih morajo izpolnjevati tujci-posvojitelji, so:

- dokument, ki potrjuje najdbo potencialnega posvojenca v evidenci podatkov,
- pretek šestmesečnega roka,
- dokument, ki izkazuje, da ni bilo mogoče najti ustrezne družine oziroma posvojiteljev med državljani Ruske federacije, kakor tudi med sorodniki otroka, ne glede na njihovo državljanstvo ali prebivališče.

K svoji prošnji pa morajo bodoči posvojitelji priložiti tudi:

- zaključni sklep centra za socialno delo države, v kateri prebivajo; to je skupna ocena in mnenje o pogojih življenja zakoncev ter zmožnosti biti posvojitelj,
- zavezo centra za socialno delo, da bo ta nadzoroval razmere, v katerih bo posvojeni otrok odraščal in
- kopijo dokazila, da center za socialno delo lahko opravlja svojo dejavnost.

Vse zbrane dokumente pristojni center za socialno delo skupaj s svojim sklepom predloži sodišču.

Podatki o konkretnem otroku se lahko predajo posvojiteljskim kandidatom osebno ali po pošti preko pristojnega organa izvršilne oblasti Ruske federacije.

V odločbi Vrhovnega sodišča Ruske federacije z dne 20. aprila 2006, št. 8, je določeno: »Sodišče je dolžno zelo natančno preveriti sklep pristojnega državnega organa.« Sodišče mora preveriti, ali posvojitelj izpolnjuje vse predpisane pogoje za posvojitelja, kot npr. ali obstaja zadostna starostna razlika med posvojiteljem in posvojencem, ali zakonodaja države, v katero se otrok posvaja, tej osebi dopušča tako obliko posvojitve, ali je posvojitelj samska oseba ipd. Prav tako mora sodišče paziti, ali je dokument izdal pristojni državni organ.

Zakonodaja Ruske federacije zahteva tudi osebno sodelovanje bodočih posvojiteljev pri posvojitvi in ne izključuje možnosti, da ima oseba svojega zastopnika ali prevajalca.

Na ozemlju Ruske federacije lahko pri posvojitvi sodelujejo ustanove in mednarodne organizacije, ki imajo sklenjen mednarodni dvostranski dogovor med matično državo in Rusko federacijo, ali ob izpolnjenem pogoju vzajemnosti, pri čemer pa ne sme prihajati do pridobitnih namenov (Šavli, 2009, str. 16).

7.1.2 Postopek posvojitve

Par, ki se odloči za posvojitve tujega otroka, mora opraviti celoten postopek, predviden za posvojitve otroka v Sloveniji. Ko je centru predložena vsa dokumentacija s strani posvojiteljev, center zbrano dokumentacijo pošlje tuji državi. Nadaljnji postopek ni več v pristojnosti centra. Par mora vse stvari urejati sam, bodisi na tujem centru za socialno delo ali preko veleposlaništva. Tudi morebitno manjkajočo dokumentacije mora par urediti in predložiti sam.

Za posvojitve otroka iz Ruske federacije je treba v Sloveniji pridobiti naslednjo dokumentacijo:

- prošnjo,

- zaključni sklep CSD (skupna ocena in mnenje o pogojih življenja zakoncev ter možnosti biti posvojitelj),
- zaveza CSD, da bo nadzoroval razmere, v katerih bo posvojeni otrok odraščal,
- izjava CSD, da bodo otroka priglasili na konzularnem oddelku veleposlaništva Ruske federacije v Ljubljani,
- mnenje socialnega delavca o posvojiteljih, ki naj obsega največ eno stran,
- potrdilo CSD o prijavi osebe kot posvojitelja,
- potrdilo, da ima socialni delavec pri CSD opravljen izpit s področja socialnega dela, ki ga podpiše direktor CSD,
- posvojiteljev fotoalbum,
- dva izvoda izpiska iz zemljiške knjige,
- seznam in pisni opis vseh stanovanjskih prostorov in njihove velikosti,
- zaveza posvojiteljev, da bosta v roku treh mesecev po prihodu v Slovenijo priglasila posvojenega otroka v registracijo na konzularnem oddelku veleposlaništva Ruske federacije v Ljubljani,
- šest overjenih fotokopij potnega lista bodoče matere,
- zaveza posvojiteljev, da bosta dovolila delavcem CSD spremljanje pogojev življenja in vzgoje posvojenega otroka,
- šest kopij potnega lista bodočega očeta,
- kopija poročnega lista,
- potrdilo o nekaznovanosti, pridobljeno na ministrstvu in sodišču,
- potrdilo, da posvojiteljem ni bila odvzeta poslovna in roditeljska pravica,
- potrdilo banke o odprtju računa, na katerega se nakazuje plača za vsakega od zakoncev,
- anketa CSD o primernosti posvojiteljev,
- zdravniško potrdilo osebnega zdravnika in specialistov za vsakega posvojitelja posebej.

Vse te dokumente je potrebno overiti in apostolirati.

Do sedaj so vsi pari, ki so želeli posvojiti otroka iz Ruske federacije, ravnali na svojo pest, saj jim strokovne službe niso znale nuditi ustreznih informacij in pomoči.

Po podatkih naj bi slovenski pari iz Ruske federacije in Ukrajine posvojili že 16 otrok.

Potrebno je poudariti, da Rusija ni podpisnica Haaške konvencije, si pa Slovenija prizadeva, da bi z Rusijo v prihodnosti podpisali bilateralno pogodbo, saj je veliko Slovencev zainteresiranih za posvojitve ravno v Rusiji (Štok, 2010).

Razlog, da je malo posvojitvev otrok iz Rusije, je v izredno velikih stroških. Podkupnine so prepovedane, a neuradno obstajajo. Poleg tega, da se v Rusiji s posvojitvijo ukvarjajo trije ljudje, ki so med seboj družinsko povezani, tam posvojitve stanejo od 22.000,00 do 25.000,00 evrov, ki pa skupaj s podkupninami lahko znesejo veliko več. (MMC RTV SLO, 2010)

7.2 POSVOJITEV OTROKA IZ MAKEDONIJE

Pri posvojitvi otroka iz Makedonije se je potrebno držati vseh pravnih virov, ki opredeljujejo posvojitve kot pri ostalih posvojitvah. Slovenija ima z Makedonijo podpisano bilateralno pogodbo oziroma dvostranski sporazum od leta 2008. Prednosti tovrstne posvojitve so »lažji in hitrejši postopki, v katerih ne pride do zapletov, tako starši kot

otroci pa so bolj varni«. Podatki že kažejo na to, da se je število posvojitvev po sklenitvi dvostranskega sporazuma že povečalo, glede na leta pred sklenitvijo omenjenega sporazuma. (Vodičar, 2010)

S tem sporazumom so pridobili nekaj prednosti, in sicer naj bi za bodoče posvojitelje bivanje v Makedoniji trajalo samo en mesec, kolikor je njihov minimum, potrebno je dosledno obveščanje obeh organov – obe ministrstvi, tako da lahko naše ministrstvo opozori makedonsko, če ugotovi, da so v postopku nepravilnosti in da kaj ne poteka pa zakonu. (Vodičar, 2010)

Dokumenti, ki jih potrebujemo za posvojitvev v Makedoniji:

- vlogo za posvojitev,
- socialno poročilo in mnenje,
- psihološko mnenje,
- življenjepis moža in žene,
- potrdilo o državljanstvu moža in žene,
- izpisek iz matičnega registra o sklenjeni zakonski zvezi,
- zdravniško potrdilo moža in žene,
- potrdilo o zaposlitvi moža in žene,
- potrdilo ministrstva za pravosodje, da ni pravnomočno obsojen, za ženo in moža,
- potrdilo sodišča, da ni bil voden postopek za odvzem roditeljskih pravic in poslovnih sposobnosti, za ženo in moža. (MMC RTV SLO, 2010)

Po zbrani dokumentaciji za posvojitvev v Makedoniji center za socialno delo sproži postopek. V skladu z obstoječo zakonodajo je potrebno vse dokumente prevesti v makedonščino in jih overiti, kar naj bi stalo okoli 2.000,00 evrov (MMC RTV SLO, 2010).

8 RAZPRAVA

Posvojitev ima že dolgo zgodovino, s tem da se je v preteklosti izvajala v drugačni obliki kot danes. Posvojitev so izvedli tam, kjer niso imeli dedičev, zato so se mnogi odločili za posvojitev dečkov. Do danes sta se oblika posvojitve in s tem socialno starševstvo zelo spremenili. V svetu že poznamo posvojitve istospolnih partnerjev, mnogi jo podpirajo, ponekod je tudi uzakonjena, pri nas pa je zaradi drugačne miselnosti še ne podpiramo. Ali lahko rečemo, da bi otroci v takšnih družinah živeli popolnoma drugačno življenje? Povsem se strinjam s strokovnjaki s tega področja, ki pravijo, da je potrebno, da se miselnost Slovencev spremeni. Kaj je za otroka najpomembnejše? Tudi sama kot biološka mati gledam na otroka povsem drugače. Zagotovo otrok ne potrebuje denarja, velikih hiš, blaginje, potrebuje le ljubezen, varnost, zaupanje in prisotnost staršev. To mu zagotavlja srečo in zdrav razvoj. Menim, da mu to lahko ponudita tudi istospolna partnerja. Dostikrat je očem skrito, koliko je takih otrok – tudi pri nas v Sloveniji, ki imajo heterogene starše, pa niso deležni ne ljubezni, živijo v revščini in bedi, večkrat na dan so tepeni, premraženi in dostikrat tudi lačni. Prevladuje mnenje, da bodo otroci, če jih bodo vzgajali istospolno usmerjeni starši, odraščali v nemoralnem okolju, deležni bodo poniževanj, vrstniki jih bodo zavračali, tudi sami bodo nekoč postali enako spolno usmerjeni ipd. Naj v tem delu povzamem še besede svojih sogovornikov – posvojencev in posvojitelja, ki so bili mnenja, da to ni dobro za otroka in trdijo, da morata biti oče in mama, saj lahko otrok le tako zraste v pravega in dobrega človeka.

Posvojitev je dejanje, s katerim želijo posvojitelji otroku pomagati, mu omogočiti boljše življenje, mu ponuditi toplino doma in ljubezen, vse, za kar je bil prikrajšan. Nenazadnje pa ima posvojitev tudi svoj cilj, uresničiti željo po otroku, ko so vse možnosti za rodnega otroka izčrpane in ko se soočimo z dejstvom, da nikoli ne bomo imeli lastnega otroka.

Posvojitev je zelo plemenito dejanje ljudi, ki se odločijo za to težko pot, saj nosijo veliko breme, ko se odločajo zanj, se gredo birokratsko vojno in nazadnje, po dolgem čakanju, morda le uresničijo svojo željo po otroku.

Da se mnogi pari ne odločijo za posvojitev, čeprav imajo močno željo po otroku, je zagotovo pripisati neosveščenosti ljudi na tem področju, slabim informacijam, slabi zakonodaji, visokim stroškom, če gre za mednarodno posvojitev. Mnogi strokovnjaki so mnenja, da bi država morala pokriti vsaj polovico stroškov.

Tudi delavke na centrih za socialno delo, s katerimi sem se pogovarjala, so enakega mnenja. Soočajo se z veliko različnimi problemi, kritizirajo zakonodajo, neenoten postopek, nimajo pristojnih ljudi, ki bi bili večji na tem področju, ni zagotovljenih enakih meril, pravijo, da sploh nimajo zakona, ki bi podrobno urejal proces posvojitve. Ves postopek temelji na lastni iniciativi. Delavka pri Socialnem centru v Šmarju je povedala, da bi bilo zelo smiselno posvojitev iz manjših centrov locirati samo na večje, kajti vidi pozitivnost tako zaradi števila možnih bodočih posvojiteljev kot posvojencev, večje znanje, saj bi obdelovali več primerov (kot sami, ki imajo morda enega na leto), čakalna doba bi se zagotovo skrajšala in nenazadnje bi bil postopek bolj ekonomičen.

Glede na izvedene posvojitve, ki so jih opravili pri obeh centrih, pa obe sogovornici povesta enako, da imata zelo dobre rezultate, da so izbrali pravilne posvojitelje

posvojencem, četudi nekateri med njimi niso bili več dojenčki. Še vedno imajo stike in vedno jih presenečajo s pozitivnimi dejanji. Do sedaj so imeli opravka z dobrimi in razumevajočimi ljudmi, ki so sprejeli pomoč in moralno podporo. Vsem so predlagali, naj otrokom kmalu povedo, da so posvojeni, saj le tako pri otrocih pridobijo zaupanje in med seboj spletejo trdno življenjsko vez.

Tudi po izpovedih posvojencev in posvojiteljev lahko trdim enako. Vsi so zelo zadovoljni, srečni, da so se »našli«, za nič na svetu niso prikrajšani, v družini se zelo dobro razumejo in imajo stalne stike z biološkimi starši. Tudi za dejstvo, da so posvojeni, so izvedeli kmalu, razloga posvojitve, kot pravita, pa ne poznata. S tem sta se sprijaznila in živita lepo življenje, lepo mladost.

In na tem mestu lahko glede na videno pritrdim, da so vsi posvojenci lahko srečni, ker so bili posvojeni.

9 ZAKLJUČEK

Posvojitev je pojem, ki je bil v diplomski nalogi največkrat uporabljen in je zagotovo, največkrat slišan pri posvojencih in posvojiteljih. Enim ta izraz izriše smeh na obrazu, drugemu pomeni grenak priokus. Posvojitev lahko metaforično gledamo »kot zrcalo«. Na eni strani kot žalost, obup, nemoč, veliko stisko ..., tistih, ki se odločajo, da bodo svojega otroka oddali v posvojitev. Veliko čustveno breme in težka odločitev predvsem za mater, ki nikoli več ne bo v rokah držala in pestovala svojega otroka.

In na drugi strani – kot neizmerno veselje, hrepenenje, sreča ... in končno uresničitev sanj, postati starš.

Posvojitev je res le za najpogumnejše in je dejanje velikih in močnih ljudi.

Sem res lahko srečen, ker sem posvojen? Za mnoge da. Njihova sreča pa je bila odvisna od veliko različnih dejavnikov. Od časa, ko so bili oddani v posvojitev, čakajočih posvojiteljev, starosti, njihovih želja, kakor tudi oseb, ki so postopek vodile. Menim, da se osebnost socialnega delavca lahko zelo močno odraža pri vodenju postopka, saj je tisti, ki piše usodo in življenje posvojencu in njegovi novi družini. Sprejeti novo družino za svojo, je lepo, a vendar vsi posvojenci tega ne zmorejo in to žal nikoli.

Pa naj zaključim in strnem odgovor na zastavljeno vprašanje: »Sem res lahko srečen, ker sem posvojen?« s povzetkom mojih sogovornikov. Odgovor je po izpovedih, nasmehih na obrazih, medsebojnem razumevanj pritrديلen in lahko bi rekla, da so si podobni tudi na zunaj, so polni veselja in optimizma, ne skrivajo sreče, da imajo drug drugega in so ena pravlјica s srečnim koncem brez »hudobnih mačeh«.

Lepo je biti posvojen.

LITERATURA IN VIRI

ALLISON, Martin (2009). Choosin adoption Afer Infertility. Dosegljivo na: <http://www.sharedjourney.com/articles/choose.html>

BEVC, Viktorija (1999). Posvojitev otrok: Ob pogumu in bolečini žensk, ki so oddale otroka v posvojitev. DAG Grafika, Ljubljana.

BEVC, Viktorija (2001). Kako doseči, da bo posvojitev res najboljša možna rešitev za otroka. V: Firis: Strokovno – pravni informator, Firis, Logatec, letnik 9, št. 7-8, str. 28-42.

BEVC, Viktorija (2002). Doživljanje neplodnosti in starševstvo tujemu otroku. V: LEŠNIK, Bogdan (ur.): 1. kongres socialnega dela, lokalno – globalno – socialno, Portorož, 17.–19. oktober 2002, Kongresni Center avditorij, Visoka šola za socialno delo, Ljubljana, str. 31.

BEVC, Viktorija (2006). Čustveno stanje neplodnih parov pred posvojitvijo otroka. V: LEŠNIK, Bogdan (ur.): Socialno delo, Fakulteta za socialno delo, Ljubljana, letnik 45, št. 1-2, str. 51-59.

BRODZINSKY M., David (2010). Parenting Adopted children. Dosegljivo na: <http://www.questia.com/read/78442853?title=Handbook%20of%20Parenting%3a%20Status%20and%20Social%20Conditions%20of%20Parenting%20-%20Vol.%203>

Center za socialno delo Ptuj (2009). Posvojitev. Dosegljivo na: <http://csd-ptuj.si/ng/sl/Posvojitve>

ČEPLAK, M. Metka (2005). Začaran krog diskriminacije: Od moralne diskreditacije homoseksualnosti do neenakosti gejev in lezbijk pred zakonom – in nazaj, V: Družboslovne razprave, letnik 21, št. 49/50 (avg./dec), str. 175-186

DEBENJAK, Božidar (2006). Partnerstvo in konsekvence. V: KOBE Zdravko, PRIBAC Igor (ur.): Prava poroka? 12 razmišljanj o zakonski zvezi, Krtina, Ljubljana, str. 38-39.

DRUŠTVO DETELJICA (2010). Dosegljivo na: http://WWW.deteljica.si/pls/deteljica/!deteljica_web?m

GOODY, Jack (2003). Evropska družina: zgodovinskoantropološki esej. Založba / *cf, Ljubljana.

GOSTEČNIK, Christian (1999). Srečal sem svojo družino. Frančiškanski družinski center, Ljubljana.

KANDUČ, Zoran (2006). O družbeni pomembnosti zakonskega uparjanja, udomačevanja in podružinjanja. V: KOBE Zdravko, PRIBAC Igor (ur.): Prava poroka? 12 razmišljanj o zakonski zvezi, Krtina, Ljubljana, str. 51.

KUBALE, Valentin (2001). Skupinska učna oblika. Samozaložba Maribor: Piko's Printshop, Maribor.

KLUN, Maja (2009). Posvojitev v Sloveniji kot oblika socialnega starševstva. V: Socialno delo, Fakulteta za socialno delo, Ljubljana, letnik 48, februar-junij 2009, št. 1-3, str. 35-49.

KRAJNC, Ana (1979). Metode izobraževanja odraslih: andragoška didaktika. Delavska enotnost, Ljubljana.

LESKOŠEK, Vesna (2002). Zavrnjena tradicija: ženske in ženskost v slovenski zgodovini od 1890 do 1940. Založba / *cf, Ljubljana.

MESEC, Bojana (2002). Mikro-mezo-makro: Ekspanzija, integracija, specifičnost socialnega dela. V: LEŠNIK, Bogdan (ur.): 1. kongres socialnega dela, lokalno – globalno – socialno, Portorož, 17. – 19. oktober 2002, Kongresni Center avditorij, Visoka šola za socialno delo, Ljubljana, str. 118.

MEŠL, Nina (2008). Razvijanje in uporaba znanja v socialnem delu z družino. Procesi soustvarjanja teoretskega znanja v praksi. Fakulteta za socialno delo, Ljubljana.

MILOŠEVIČ-ARNOLD, Vida, POŠTRAK, Milko (2003). Uvod za socialno delo, Študentska založba, Ljubljana, .

MMC RTV SLO. Dosegljivo na: http://www.rtv.slo.si/?c_mod=pda&op=view&id=207379

OMERZA, Anton (1999). Seminar ustvarjalno izobraževanje, OST, Ljubljana.

RENER, Tanja (2009). Starši po srcu, ne po krvi. Dosegljivo na: <http://bam.czp.vecer.si/bonbon/default.asp?kaj=1&id=5478674>

SOMERVILLE, Margeret (2009). Do genetic ties matter? Dosegljivo na: http://www.mercatornet.com/articles/view/do_genetic_ties_matter/ (1.12.2009).

SWIENTEK, Christine (1997). Identiteta med biološko in socialno družinsko pripadnostjo pri posvojencih. V: Firis: Strokovno – pravni informator, Firis, Logatec, letnik 5, št. 6, str. 47-58.

SWIENTEK, Christine (1999). Identiteta med biološko in socialno družinsko pripadnostjo pri posvojencih. V: Firis: Strokovno – pravni informator, Firis, Logatec, letnik 7, št. 12, str. 23-36.

SOBOČAN, Ana Marija (2009). Istospolne duržine v Sloveniji. V: Socialno delo, Fakulteta za socialno delo, Ljubljana, letnik 48, št. 1-3, str. 65-83.

ŠAVLI, Nina (2009). Kako posvojiti otroka iz Rusije? V: Pravna praksa, Časopis za pravna vprašanja, Gospodarski vestnik, Ljubljana, str. 15-17.

UREK, Mojca (2002). Socialno delo in spolne manjšine. V: LEŠNIK, Bogdan (ur.): 1. kongres socialnega dela, lokalno–globalno–socialno, Portorož, 17.–19. oktober 2002, Kongresni Center avditorij, Visoka šola za socialno delo, Ljubljana, str. 194.

VODIČAR, Ana (2010). Želim posvojiti otroka. Toda kako?. Dosegljivo na: http://www.rtv.slo.si/?c_mod=pda&op=view&id=207379

ZAVIRŠEK, Darja (2006). Zakonska zveza in njene omejitve. V: KOBE Zdravko, PRIBAC Igor (ur.): Prava poroka? 12 razmišljanj o zakonski zvezi, Krtina, Ljubljana, str. 207.

ZAVIRŠEK, Darja (2008). Socialno starševstvo. Dosegljivo na: http://cnvosinfo.civilni-dialog.net/index.php?option=com_content

ZAVIRŠEK, Darja (2009). Za istospolne družine in umetno oplojevanje samskih žensk: »Socialno starševstvo ni slabše kot biološko. Dosegljivo na: <http://www.dnevnik.si/novice/zdravje/1042253935>

ZAVIRŠEK, Darja (2009). Zakaj socialno starševstvo za socialno delo. Med krvjo in skrbjo. Socialno starševstvo kot širitev koncepta starševstva v današnjem svetu. V: Socialno delo, Fakulteta za socialno delo, Ljubljana, letnik 48, št. 1-3, str. 1-16.

ZAVIRŠEK, Darja (2009). Otrok ne potrebuje očeta in mame, potrebuje odgovorne odrasle. Dosegljivo na: http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/objektiv/1042298252

ZAVIRŠEK, Darja (2009). Starši po srcu, ne po krvi. Dosegljivo na: <http://bam.czp.vecer.si/bonbon/default.asp?kaj=1&id=5478674>

ZAVIRŠEK, Darja (2010). Družinski zakonik. V: FLAJŠMAN, Božidar (ur.): Kako danes živi duh liberalizna, Liberalna akademija, Ljubljana, str. 47-50.

ZUPANČIČ, Ela (1987). Posvojen otrok, zaželen in ljubljen. Cankarjeva založba, Ljubljana.

ZUPANČIČ, Karel (1999). Družinsko pravo. Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana.

ZUPANČIČ, Karla, NOVAK, Barbara (2003). Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana.

Ustava Republike Slovenije. Ur. list RS, št. 33/91, 42/97, 66/00, 24/03, 69/04, 68/06.

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR). Ur. list RS, št. 69/04.

Zakon o ratifikaciji zakona Evropske konvencije o uresničevanju otrokovih pravic (MEKUOP). Ur. list RS-MP, št. 26/99.

Zakon o ratifikaciji sporazuma med vlado Republike Slovenije in vlado Republike Makedonije o meddržavnih posvojitvah (BMKMP). Ur. list RS, št. 15/07.

Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti (ZRIPS). Ur. list. RS, št. 55/06.

PRILOGE

VPRAŠALNIK

Vprašanja za posvojence

1. Koliko je bil otrok star, ko je bil oddan v posvojitev (ali morda že kot dojenček)?
2. Kdaj je izvedel, da je posvojen? Resnica o posvojitvi.
3. Posvojitev z vidika posvojencev – kaj menijo o posvojitvah, kako jih doživljajo?
4. Ali morda poznajo razlog posvojitve?
5. Ali morda pozna svoje rodne (biološke) starše oz. si jih želi spoznati, kakor tudi brate, sestre?
6. Kakšen ima odnos do njih?
7. Kako kliče svoje starše – posvojitelje?
8. Ali se mu zdi, da je v življenju za kaj prikrajšan?
9. Kako ga je sprejela okolica, ali morda občuti, da je posvojen?
10. Kako gledajo na posvojitev otrok v istospolnih družinah?

Vprašanja za posvojitelje

1. Kdo jih je seznanil z možnostjo posvojitve?
2. Kakšni so bili razlogi, zaradi katerih so se odločili za posvojitev?
3. Kakšne so bile stiske in težave na poti do posvojitve?
4. Kakšno pomoč – če sploh – so dobili pri centrih?
5. Kakšne so bile želje glede otroka?
6. Kako so se pripravili na posvojitev?
7. Kako jih je sprejela okolica?
8. Kakšen je odnos z biološkimi starši?
9. Ali so se s posvojitvijo izpolnila njihova pričakovanja?
10. Ali nanj gledajo kot na lastnega otroka?
11. Kako gledajo na posvojitev otrok v istospolnih družinah?